Методологічний бюлетень

Серійний номер: МінФін-AML-2026-31

Липень 2026

“Прогрес неможливий без змін, а ті, хто не може змінити мислення, не здатні змінити нічого!”

Бернард Шоу

Мета

Методологічний Бюлетень видається Міністерством Фінансів України на регулярній основі з січня 2025 р. та містить інформацію щодо національних та світових тенденцій у сфері протидії відмиванню коштів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (ПВК/ФТ/ФР). Розроблено для суб’єктів первинного фінансового моніторингу (СПФМ), регуляторів та правоохоронних органів.

Містить актуальні дані про нові методи та схеми ВК і ФТ, що дозволяє СПФМ адаптувати свої процедури моніторингу та контролю.

Для регуляторів та правоохоронних органів є інструментом для розробки ефективних стратегій боротьби з ВК, включаючи навчання та координацію дій між різними установами для забезпечення належної співпраці та обміну інформацією.

Звіти міжнародних організацій та окремих юрисдикцій

Штучний інтелект і фінансова стабільність: макрофінансові та кіберризики нової технологічної епохи [1]

Документ є тематичним фрагментом Звіту про фінансову стабільність Банку Англії за липень 2026 року, підготовленого Комітетом з фінансової політики. У прикріпленій частині звіту детально розглядаються два взаємопов’язані напрями: макрофінансові наслідки розвитку штучного інтелекту (AI) та вплив найбільш передових моделей штучного інтелекту на кіберстійкість і стабільність фінансової системи. Банк Англії виходить із того, що AI може стати однією з найбільш трансформаційних технологій сучасності, забезпечити суттєве підвищення продуктивності, скорочення витрат і модернізацію фінансових послуг. Водночас масштабна розбудова інфраструктури та швидке впровадження технології створюють нові ризики, які повинні враховуватися в макропруденційному нагляді, стрес-тестуванні та управлінні операційною стійкістю.

Вплив AI на фінансову стабільність розглядається через два основні канали. Перший пов’язаний із фінансуванням інфраструктури, необхідної для розроблення та масового використання AI: центрів обробки даних, напівпровідників, систем охолодження, мережевих потужностей, електроенергії та інших ресурсів. Другий канал залежить від темпів фактичного впровадження AI підприємствами й домогосподарствами, його вартості, надійності та здатності забезпечувати очікуване підвищення продуктивності. Ці канали тісно пов’язані,

[1] https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/financial-stability-report/2026/financial-stability-report-july-2026.pdf

оскільки очікування щодо майбутнього застосування AI визначають масштаби інвестицій, а наявність інфраструктури, своєю чергою, впливає на доступність і вартість технології.

У короткостроковій перспективі Банк Англії звертає увагу на стрімке зростання вартості компаній, пов'язаних зі AI, та посилення концентрації фондових ринків. На компанії, пов'язані зі штучним інтелектом, уже припадає близько половини загальної ринкової капіталізації компаній, включених до американського фондового індексу S&P 500, порівняно з приблизно 25% у 2022 році. Хоча британські фондові індекси мають значно меншу безпосередню експозицію до сектору AI, різка переоцінка американських технологічних компаній може поширитися на Велику Британію через падіння світових ринків, погіршення умов фінансування та скорочення економічної активності. Висока концентрація означає, що зміна очікувань щодо невеликої кількості великих компаній може мати непропорційно значний вплив на глобальні ринки.

Поточні оцінки компаній AI значною мірою ґрунтуються на припущеннях про високі довгострокові прибутки, однак реалізація таких прогнозів залежить від низки невизначених факторів. Необхідними умовами є успішне будівництво інфраструктури, безперервний доступ до фінансування, достатня кількість електроенергії та води, стабільне постачання чипів і швидке впровадження AI в економіці. Водночас виробництво критичних компонентів географічно концентрується у Східній Азії, а окремі технологічні сегменти контролюються невеликою кількістю компаній. Збої в ланцюгах постачання, геополітичні конфлікти, торговельні обмеження або дефіцит енергетичних ресурсів можуть уповільнити реалізацію інфраструктурних проєктів і призвести до перегляду прогнозованих доходів технологічного сектору.

Додаткові ризики виникають через невизначеність щодо спроможностей і темпів упровадження AI. Довгострокові прогнози прибутковості передбачають широке використання технології, однак для виконання складних багатоступеневих завдань моделі можуть потребувати значних обчислювальних ресурсів, що підвищує вартість їх застосування. Навіть коли моделі технічно здатні виконувати необхідні функції, підприємствам може знадобитися тривалий час для перебудови внутрішніх процесів, перевірки надійності результатів і підтвердження реального приросту продуктивності. Унаслідок цього витрати на інфраструктуру можуть значно випереджати надходження доходів від комерційного використання AI.

Особливе занепокоєння викликає структура фінансування інвестицій. У 2025 році потреби компаній AI в капіталі почали перевищувати їхні внутрішні грошові потоки, після чого вони активніше звернулися до зовнішнього фінансування через випуск акцій, корпоративних облігацій, банківські кредити, приватний кредит і структуровані фінансові продукти. Прогноз капітальних витрат найбільших технологічних компаній на 2028 рік було переглянуто з менш ніж 600 млрд доларів до понад 1 трлн доларів. Це свідчить не лише про швидке зростання інвестиційних потреб, а й про збільшення залежності сектору від сприятливого стану фінансових ринків.

За наведеними у звіті прогнозами, понад половина зовнішнього фінансування глобального будівництва центрів обробки даних у 2026–2028 роках може бути забезпечена борговими інструментами. На початку 2026 року загальний обсяг боргу компаній AI ще не становив безпосередньої системної загрози, але темпи його зростання були дуже високими. П'ять найбільших технологічних компаній наприкінці 2025 року забезпечували лише 3% непогашеного корпоративного боргу інвестиційного рівня в доларах США, проте вже на початку травня 2026 року на них припадало понад 15% нового випуску такого боргу із початку року. Сукупний обсяг їхнього випуску облігацій у різних валютах був порівнянним з обсягом випуску британських державних облігацій за аналогічний період.

Розширення боргового фінансування охоплює не лише якісні корпоративні облігації, а й високодохідні інструменти, приватний кредит, перетворення боргових вимог на цінні папери та спеціально створені компанії. Частка приватного кредиту у фінансуванні інвестицій у AI,

за наведеною оцінкою ОЕСР, зросла з 9% у 2024 році до 34% у 2025 році. Одночасно знижуються вільні грошові потоки найбільших технологічних компаній, що підвищує їхню залежність від майбутнього рефінансування. Використання позабалансових структур, забезпечених активами інструментів, спеціальних проєктних компаній, орендних договорів і гарантій ускладнює встановлення того, хто фактично несе кінцевий кредитний ризик.

У документі також описується ризик «циркулярного фінансування», коли великі технологічні компанії інвестують у розробників AI, які згодом спрямовують отримані кошти на придбання обладнання або послуг у тих самих інвесторів. Такі взаємозалежні потоки можуть створювати видимість швидкого зростання доходів, хоча частина попиту фактично підтримується самим сектором. У разі погіршення очікувань це може спричинити одночасну переоцінку доходів багатьох компаній у ланцюгу постачання – від розробників моделей і виробників чипів до операторів центрів обробки даних.

Ще одним джерелом вразливості є невідповідність між строками залученого боргу та економічним строком використання активів. Значна частина фінансування центрів обробки даних залучається більш ніж на десять років, тоді як обладнання та самі об'єкти можуть застаріти значно раніше через появу нових поколінь чипів. Це може зменшити вартість застави та грошові потоки, необхідні для обслуговування боргу. За наведеною у звіті оцінкою, протягом наступних п'яти років для фінансування чипів, які використовуватимуться для навчання та роботи моделей AI, може знадобитися понад 2 трлн доларів.

Для оцінювання потенційних наслідків Банк Англії змоделював сценарій різкого перегляду очікувань щодо прибутковості та продуктивності AI. Сценарій передбачав падіння фондового ринку США на 45% протягом шести кварталів, розширення корпоративних кредитних спредів на 350 базисних пунктів і тривале знецінення долара. Для Великої Британії такий шок міг би спричинити зниження ВВП на 2,2 відсоткового пункту. Водночас Банк зазначає, що британські банки залишалися стійкими до макроекономічних впливів подібного масштабу в межах попередніх стрес-тестів. Однак наслідки могли б бути значно серйознішими, якби переоцінка технологічного сектору супроводжувалася порушеннями на ринках державного боргу або різким скороченням доступності фінансування.

У середньостроковій перспективі AI може мати подвійний вплив на державну боргову стійкість. Підвищення продуктивності та потенційного економічного зростання здатне поліпшити співвідношення державного боргу до ВВП. Водночас масштабна потреба в капіталі для будівництва інфраструктури може посилити конкуренцію за фінансування, підвищити реальні процентні ставки та збільшити вартість обслуговування державного й корпоративного боргу. Якщо очікування щодо внеску AI у зростання будуть переглянуті в негативний бік, це може одночасно погіршити оцінки прибутковості технологічних компаній і стійкості державних фінансів, особливо в юрисдикціях із високим рівнем боргу.

Другий великий тематичний блок документа присвячено найбільш передовим моделям AI – найпотужніших моделей загального призначення, здатних автономно планувати та виконувати складні багатоступеневі завдання. Їх вплив на фінансову стабільність аналізується через використання у прийнятті рішень банками та страховиками, застосування на фінансових ринках, залежність від сторонніх постачальників технологій і зміну зовнішнього середовища кіберзагроз. Найбільш безпосереднім ризиком визнається саме кіберризик, оскільки прогрес моделей відбувається швидше, ніж прогнозувалося, і може суттєво змінити швидкість, масштаб та економіку кібератак.

Наведені у звіті дослідження свідчать, що передові моделі вже здатні виконувати програмні завдання, на які експерту знадобилося б багато годин. Вони можуть планувати довші послідовності дій, використовувати зовнішні інструменти, працювати з програмним кодом, виправляти власні помилки й потребувати меншого втручання людини. Це відкриває значні можливості для автоматизації, розроблення програмного забезпечення та підвищення продуктивності, але водночас дає змогу швидше знаходити вразливості та автоматизувати окремі етапи атак.

Масове використання AI для пошуку програмних помилок уже призводить до різкого збільшення кількості виявлених вразливостей. У документі наведено приклади, коли одна модель виявила понад 23 тисячі потенційних вразливостей у програмному забезпеченні з відкритим кодом, компанія Palo Alto Networks повідомила про десятки проблем безпеки в одному оновленні, а Mozilla виправила понад 400 помилок Firefox за місяць. Це може посилити захист, але водночас створює значне навантаження на компанії, оскільки кожну вразливість необхідно перевірити, оцінити, виправити, протестувати та безпечно впровадити. Надмірно швидке встановлення виправлень саме по собі може спричинити помилки, збої та порушення роботи взаємопов'язаних систем.

Баланс між нападниками та захисниками залежатиме від трьох факторів: подальшого зростання спроможностей моделей, швидкості отримання доступу до них зловмисниками та здатності фінансових установ адаптувати управління вразливостями. Найпотужніші моделі поки переважно залишаються закритими й мають захисні обмеження, однак ці механізми не є повністю надійними. Зниження вартості використання AI, викрадення облікових записів, витоки моделей і поширення моделей із відкритими вагами можуть поступово зробити передові можливості доступними ширшому колу зловмисників.

Банк Англії розглядає три сценарії розвитку кіберризику. У сприятливому сценарії фінансові установи та постачальники встигають адаптуватися й усувають вразливості швидше, ніж зловмисники можуть їх використовувати. Проте навіть у такому разі зберігаються високе операційне навантаження, ризик помилок під час оновлення систем і залежність від невеликої кількості постачальників моделей AI. У змішаному сценарії великі установи посилюють захист, однак слабші компанії, спільні постачальники програмного забезпечення, хмарні сервіси, енергетичні й телекомунікаційні системи залишаються каналами поширення корельованих збоїв. У найгіршому сценарії можливості використання AI для здійснення кібератак стрімко розширюються, зловмисники отримують доступ до відповідних технологій, а компанії не встигають своєчасно виявляти й усувати вразливості. Це може призвести до системної кіберподії з порушенням платежів, торгівлі, клірингу та розрахунків.

У зв'язку із цим фінансовим установам рекомендується забезпечити належне розуміння ризиків, пов'язаних із найбільш передовими моделями AI, на рівні рад директорів і вищого керівництва, збільшити ресурси для кіберзахисту, автоматизувати виявлення, пріоритизацію та оцінювання вразливостей, посилити контроль за сторонніми постачальниками й програмним забезпеченням із відкритим кодом, а також удосконалити управління доступом, мережеву безпеку та захист даних. Окремий пріоритет становить здатність швидко відновлювати критичні фінансові послуги після масштабного інциденту. Водночас автоматизація не повинна призводити до послаблення контролю за тестуванням і впровадженням змін.

Висновки:

- **Фінансовим установам слід оцінювати прямі й опосередковані ризики, пов'язані із сектором AI,** зокрема вкладення в акції, корпоративний і приватний борг, позабалансові структури та залежність від рефінансування.
- **Ризики переоцінки AI необхідно включати до стрес-тестування,** поєднуючи можливе падіння технологічних акцій, зростання кредитних спредів і погіршення ринкової ліквідності.
- **Найбільш передові моделі AI підвищують швидкість і масштаб кіберзагроз,** тому фінансовим установам слід автоматизувати виявлення й усунення вразливостей, а також тестувати сценарії одночасних збоїв у кількох установах або в роботі спільного надавача послуг.
- **Для використання автономних систем AI у платежах і торгівлі** необхідно заздалегідь установити правила щодо авторизації операцій, їх простежуваності, розподілу відповідальності, запобігання шахрайству та можливості втручання людини.

Для органів влади головним завданням є включення нових сценаріїв до системного стрес-тестування, посилення нагляду за критичними технологічними постачальниками та розвиток

координації між фінансовими установами, кібербезпековими органами, телекомунікаційним і енергетичним секторами. Особливе значення має міжнародна співпраця, оскільки кібератаки та технологічні збої можуть швидко поширюватися через кордони завдяки спільному програмному забезпеченню, ринковій інфраструктурі та міжнародним фінансовим установам.

Наприкінці документа розглядаються можливі наслідки використання автономного AI у платежах і фінансовій торгівлі. Агентні платіжні системи можуть самостійно ініціювати й оптимізувати операції, однак це створює питання щодо авторизації, простежуваності, виявлення шахрайства, відповідальності, оскарження та повернення платежів. Особлива складність полягає в тому, що моделі AI мають імовірнісний характер, тоді як платіжні системи потребують чітких і юридично визначених результатів. У фінансовій торгівлі поширення автономних моделей може прискорити реакцію на нову інформацію, але водночас збільшити ризик одночасної та корельованої поведінки багатьох учасників ринку. Тому регуляторам необхідно мати можливість контролювати не лише окремі моделі, а й їхній сукупний вплив на фінансову систему.

Загалом Банк Англії не розглядає AI як однозначну загрозу фінансовій стабільності. Технологія може забезпечити значне зростання продуктивності, інновацій і стійкості, однак швидкість її розвитку випереджає здатність ринків, фінансових установ і регуляторів повністю оцінювати нові взаємозалежності. Тому основним завданням стає раннє виявлення концентрації ризиків, підвищення прозорості фінансування AI, включення відповідних шоків до стрес-тестування та підготовка фінансової системи до швидших, масштабніших і більш корельованих операційних та кібернетичних інцидентів.

Нові виклики та ефективні рішення у протидії корупції: досвід Базельського інституту у 2025 році [2]

Річний звіт Базельського інституту управління за 2025 рік узагальнює результати діяльності Інституту у сфері протидії корупції, фінансовим злочинам і відмиванню коштів, повернення незаконно набутого майна, зміцнення публічного управління, захисту природних ресурсів, розвитку доброчесності бізнесу та підвищення спроможності державних інституцій. Документ не є вичерпним переліком усіх реалізованих заходів, а містить добірку найбільш показових результатів і практичних прикладів, які демонструють, як технічна допомога, експертний супровід, навчання та міжнародне співробітництво можуть впливати на розслідування конкретних справ, повернення активів і сталість антикорупційних реформ.

Звіт починається з аналізу суттєвих змін у глобальному антикорупційному середовищі. За оцінкою керівництва Інституту, у 2025 році Сполучені Штати частково відійшли від традиційної ролі одного з основних міжнародних лідерів у питаннях протидії корупції та належного врядування. Зокрема, було припинено значну частину міжнародних антикорупційних програм, знижено пріоритетність переслідування іноземного хабарництва та посилено транзакційний підхід до міжнародних відносин, у межах якого питання управління та доброчесності отримували меншу увагу. Одночасно скорочення міжнародної допомоги розвитку посилило необхідність захищати наявні публічні та донорські ресурси від корупційного привласнення, а також повертати доходи від корупції та фінансових злочинів для їх повторного використання в інтересах суспільства. У відповідь на ці виклики Інститут підтвердив орієнтацію на практичну модель роботи, яка передбачає не лише підготовку рекомендацій, а безпосередню співпрацю з державними органами, приватним сектором і громадянським суспільством з метою досягнення конкретних та довготривалих результатів.

[2] https://baselgovernance.org/cms/api/assets/d4d1d76b-cdd8-44c7-ab7a-09cfcfb50d79/Basel-Institute-Annual-Report-2025.pdf?v=20260720092832000

Базельський інститут управління є незалежним швейцарським центром експертизи, асоційованим з Університетом Базеля. У 2025 році Інститут мав понад 160 працівників, команди більш ніж у 18 країнах і понад 23 роки досвіду у сфері протидії корупції. Його діяльність охоплює три взаємопов'язані напрями: повернення активів і правоохоронне забезпечення, запобігання корупції та вдосконалення публічного управління, а також доброчесність бізнесу, етика і комплаєнс. До основних структурних напрямів належать Міжнародний центр повернення активів ICAR, програма Business Integrity, команда Prevention, Research and Innovation, програма Green Corruption, програма в Україні та програма управління публічними фінансами. Інститут працює з урядами, правоохоронними органами, фінансовими розвідками, прокуратурами, судами, регуляторами, приватними компаніями, громадськими організаціями, науковими установами та міжнародними організаціями.

Одним із центральних напрямів діяльності Інституту залишається розшук, арешт, конфіскація та повернення активів, отриманих унаслідок корупції та інших фінансових злочинів. У 2025 році ICAR надавав підтримку понад 40 державним органам у більш ніж 100 справах, організував або підтримав понад 90 міжюрисдикційних зустрічей щодо конкретних проваджень, сприяв роботі з активами загальною вартістю понад 1 млрд дол. США та зробив внесок у повернення 65,2 млн дол. США. У підтриманих справах було ухвалено 12 обвинувальних вироків, а спеціалізоване навчання пройшли понад 1 380 фахівців у 18 країнах. Програма Green Corruption у 2025 році додатково підтримала десять нових справ, пов'язаних із незаконним обігом золота, деревини, об'єктів дикої природи та рибних ресурсів, у межах яких відстежувалися активи на суму понад 11 млн дол. США.

Звіт показує, що модель ICAR ґрунтується на довготривалій роботі пліч-о-пліч зі слідчими, прокурорами, фінансовими аналітиками та іншими компетентними органами. У Замбії така підтримка сприяла засудженню колишнього міністра закордонних справ і секретаря казначейства у справі про привласнення 6 млн дол. США, призначених для посольства Замбії в Туреччині. Частину коштів було знято готівкою, перевезено до Замбії президентським літаком і використано, зокрема, для придбання двох гелікоптерів у приватних інтересах. У результаті розслідування гелікоптери було повернуто з Південної Африки та Зімбабве, а три будинки, пов'язані з викраденими коштами, конфісковано. Для забезпечення міжнародної взаємодії використовувалися такі механізми, як GFAR Action Series, мережа ARINSA та мережа GlobE. Інститут підкреслює, що практичне значення цієї справи полягає не лише в покаранні високопосадовців, а й у формуванні алгоритму роботи для майбутніх складних фінансових розслідувань і транскордонного повернення активів.

Іншим показовим прикладом є справа Перу та Люксембургу, пов'язана з корупційними закупівлями літаків і військового обладнання за режиму Альберто Фухіморі. Понад 1 млн дол. США протягом тривалого часу залишався замороженим на рахунку в Люксембурзі, оскільки власник рахунку, який переховувався від правосуддя в Перу, оскаржував конфіскацію та відмовився виконувати домовленість про повернення коштів. У 2025 році Апеляційний суд Люксембургу підтвердив конфіскацію, що відкрило шлях до повернення Перу відповідних коштів разом із накопиченими відсотками. Цей випадок демонструє, що навіть справи, які десятиліттями залишалися заблокованими через процесуальні та юрисдикційні перешкоди, можуть бути завершені завдяки наполегливості, нестандартним правовим стратегіям і системній міжнародній співпраці.

Значна увага у звіті приділяється зміцненню національних систем ПВК/ФТ. Одним із ключових прикладів є Мозамбік, який у 2025 році було виключено із «сірого списку» FATF після більш ніж двох років реформ. У документі наголошується, що вихід із посиленого моніторингу FATF потребує не лише формального ухвалення законодавства, а й підтвердження того, що система реально функціонує та дає результати. Місцева команда ICAR організувала цільове навчання й наставництво приблизно для 150 слідчих, прокурорів і суддів, зосереджуючись на використанні фінансової розвідки, міжнародному співробітництві, фінансових розслідуваннях і поверненні активів. Інститут також надав експертні пропозиції до двох нових законів у сфері ПВК/ФТ, спрямованих на узгодження національної системи з

міжнародними стандартами. Паралельно підтримка надавалася Малаві та Замбії у проведенні національних оцінок ризиків і підготовці до майбутніх оцінювань FATF.

Одним із методологічних інструментів цієї роботи є Basel AML Index, який використовується регуляторами, комплаєнс-підрозділами, дослідниками та публічними установами для оцінювання ризиків ВК і пов'язаних фінансових злочинів. Індекс охоплює понад 200 юрисдикцій та ґрунтується на 17 показниках, згрупованих у п'ять напрямів, серед яких якість системи ПВК/ФТ, рівень корупції, шахрайство, фінансова прозорість та інші інституційні фактори. У 2025 році кількість передплатників Індексу зросла на 14%, а майже тисяча державних і неприбуткових організацій отримували до нього безкоштовний доступ. У чотирнадцятому публічному виданні Індексу було запроваджено більш деталізований підхід до визначення не лише високоризикових, а й відносно нижчоризикових юрисдикцій. Це має допомогти компетентним органам і приватному сектору уникати надмірного зосередження на окремих категоріях ризику, послідовніше застосовувати спрощені заходи у належних випадках і спрямовувати ресурси туди, де ризики є найбільш суттєвими. Публічне видання охопило 177 юрисдикцій, що на 13 більше, ніж попереднього року.

Важливим наскрізним положенням звіту є висновок про обмеженість підходів, які зосереджуються виключно на формальних правилах, прийнятті законів або проведенні стандартних тренінгів. Інститут наголошує, що корупція підтримується не лише прогалинами законодавства, а й усталеними стимулами, неформальними практиками, владними відносинами, соціальними нормами та переконаннями. У Малаві замість застосування готових універсальних рішень було створено Accountability Working Group – робочу групу, орієнтовану на взаємне навчання, формування довіри, аналіз владних відносин та експериментування з різними моделями впливу. Місцеві громадські організації використовували зібрані докази та громадську мобілізацію для протидії зловживанням, повернення неналежно використаних шкільних коштів і відновлення зупинених публічних проєктів. У результаті громадські організації почали активніше співпрацювати між собою, обмінюватися інформацією з журналістами та впливати на публічний порядок денний.

Політико-економічний аналіз і підходи до зміни поведінки застосовувалися у програмах розвитку у восьми країнах. Зокрема, в Албанії було започатковано програму зміцнення доброчесності у сфері охорони здоров'я, яка поєднує оцінювання корупційних ризиків зі стратегічними комунікаціями та заходами, спрямованими на зміну соціальних норм. У Молдові, Гані та Непалі Інститут допомагав державним органам і партнерам з розвитку визначати корупційні ризики, адаптувати програми до реальних політичних умов і враховувати неформальні механізми ухвалення рішень. Основна ідея полягає в тому, що сталі реформи мають змінювати не лише правила, а й стимули та поведінку учасників системи.

У межах програми управління публічними фінансами в Перу Інститут демонструє, як антикорупційні заходи можуть поєднуватися із захистом природних ресурсів, посиленням місцевого управління та підтримкою економічної стійкості громад. У регіоні Лорето Інститут співпрацював із Федерацією корінних громад річки Ампіяку, яка представляє 14 громад. Робота охоплювала громадський нагляд за екологічними злочинами, навчання з читання карт, повідомлення про правопорушення і використання спеціального програмного забезпечення для документування інцидентів під час патрулювань. Одночасно підтримувалися бізнес-плани, пов'язані з використанням плодів асаї та лікарських рослин, що мало створити сталі джерела доходу, сумісні з цілями збереження довкілля. Інститут також допомагав посилити організаційну спроможність місцевої федерації, щоб у майбутньому вона могла відігравати більшу роль в управлінні природоохоронною територією.

Окремий напрям звіту стосується доброчесності бізнесу та колективних антикорупційних дій. Інститут виходить із того, що в окремих секторах стимули до корупційної поведінки мають системний характер, тому навіть доброчесна компанія не завжди може самостійно змінити ринкове середовище. Anti-Corruption Collective Action (колективні антикорупційні дії) передбачають об'єднання бізнесу, органів влади, регуляторів і громадянського суспільства для

встановлення спільних стандартів, формування довіри та забезпечення рівних умов конкуренції. У 2025 році Інститут розробив нову типологію колективних антикорупційних дій, систему критеріїв для оцінювання таких ініціатив й практичні інструменти для оцінювання ефективності таких ініціатив у різних умовах, узагальнив двадцятирічний досвід у спеціалізованій публікації та сформував основу для документа ОЕСР щодо ролі урядів у підтримці колективний дій.

B20 Collective Action Hub, який Інститут підтримує з 2013 року, містив понад 340 практичних ініціатив і понад 270 публікацій. Навчальний курс щодо колективних антикорупційних дій став доступним англійською, французькою та іспанською мовами, а нова типологія й система критеріїв для оцінювання таких ініціатив були інтегровані до структури платформи. Дані платформи також використовуються представниками B20 для оцінювання того, наскільки уряди впроваджують підходи колективних дій.

Значний акцент у документі зроблено на переході від разових навчальних заходів до створення постійної внутрішньої спроможності установ. Особливо показовим є український приклад. У 2025 році Інститут завершив дворічну програму підготовки тренерів для НАБУ, САП і Вищого антикорупційного суду. Майже 150 представників цих інституцій пройшли навчання з фінансових розслідувань і повернення активів, а п’ять українських фахівців були сертифіковані як національні тренери. Учасники почали активніше застосовувати автономне переслідування за відмивання коштів і аналіз джерел походження та напрямів використання коштів для виявлення необґрунтованого майнового приросту.

У звіті наведено дані НАБУ, відповідно до яких кількість розпочатих проваджень, що містили ознаки відмивання коштів, зросла з 30 у 2023 році до 65 у 2025 році. Кількість обвинувальних вироків, що набрали законної сили за результатами підтриманого САП обвинувачення у справах НАБУ, збільшилася з чотирьох до дев’яти, а кількість позовів про цивільну конфіскацію необґрунтованих активів, поданих на основі матеріалів НАБУ, – з одного до восьми. Інститут не приписує ці результати виключно своїй програмі, однак розглядає їх як свідчення того, що підготовка національних тренерів і впровадження практичних методів можуть сприяти сталим змінам у розслідуванні та судовому розгляді справ.

У Румунії Інститут допоміг Прокуратурі при Високому суді касації та юстиції та Національному інституту магістратури створити власну платформу електронного навчання. Румунських фахівців навчали самостійно створювати курси, які враховують національну практику і реальні проблеми кримінальної юстиції. Такий підхід має забезпечити рівний доступ суддів і прокурорів до структурованого навчання та зменшити залежність від зовнішніх тренерів. Глобальна платформа Basel LEARN у 2025 році пропонувала дев’ять безкоштовних курсів різними мовами, мала 75 800 користувачів у 249 юрисдикціях і видала 16 000 сертифікатів.

Регіональні розділи звіту демонструють, що Інститут поєднує підтримку конкретних справ із довгостроковим зміцненням інституцій. В Африці робота охоплювала повернення активів, ПВК/ФТ, екологічні злочини, управління арештованими активами, управління у сфері охорони здоров’я, розвиток громадянського суспільства та доброчесність бізнесу. У Замбії в підтриманих ICAR справах було ухвалено чотири рішення про конфіскацію активів на загальну суму понад 8,9 млн дол. США, а п’ять слідчих і прокурорів отримали кваліфікацію тренерів. У Мозамбіку прокурори здійснювали міжнародне співробітництво у семи значних розслідуваннях ВК серед 55 справ, які підтримувала команда Інституту, а також розпочали перше розслідування щодо незаконного обігу об’єктів дикої природи з використанням криптоактивів. У Танзанії органи Занзібару застосували нові інструменти досудового обмеження активів, досягли двох обвинувальних вироків і повернули 1,9 млн дол. США. На Мадагаскарі антикорупційний суд уперше виніс обвинувальні вироки у справах про незаконну торгівлю дикими тваринами із застосуванням обвинувачень у відмиванні коштів.

У Малаві Інститут підтримував розслідування, пов’язані з гірничодобувними проєктами, іноземними інвестиціями та обходом санкцій. Допомога охоплювала фінансовий аналіз,

визначення стратегії справ, міжнародне співробітництво, вдосконалення системи ПВК/ФТ і управління активами. У 2025 році органи влади розпочали перші в історії країни справи щодо необґрунтованого майнового приросту та використовували механізми конфіскації без обвинувального вироку. В екологічній сфері були підтримані законодавчі зміни, що посилили можливості органів лісового господарства та охорони дикої природи простежувати фінансові потоки у справах про екологічні злочини. Дослідження корупційних ризиків у фінансуванні заходів протидії COVID-19, холері та наслідкам циклону «Фредді» ґрунтувалося на понад 90 інтерв'ю і завершилося практичними рекомендаціями для майбутніх надзвичайних ситуацій у сфері охорони здоров'я.

У Латинській Америці акцент зроблено на взаємозв'язку корупції, організованої злочинності, ВК та незаконної експлуатації природних ресурсів. Інститут працював зі слідчими, прокурорами, підрозділами фінансової розвідки, екологічними органами й установами публічної доброчесності. У Мексиці було оцінено спроможність підрозділів фінансової розвідки у семи штатах розслідувати ВК та повертати активи, а також визначено пріоритети реформ і навчання. У результаті органи штатів і федеральні органи почали активніше використовувати механізми міжвідомчої сумісності, фінансові розслідування, законодавство про ВК та інструменти повернення активів. В Еквадорі компетентні органи співпрацювали більш ніж із шістьма юрисдикціями у великих справах про корупцію і ВК, а зміни у розподілі справ між екологічними прокурорами дозволили більш ніж удвічі скоротити їхнє навантаження та зосередитися на пріоритетних провадженнях.

У Перу ICAR підтримував декілька резонансних міжюрисдикційних справ. В одній із них було винесено вісім обвинувальних вироків за корупцію та ВК, конфісковано активи вартістю понад 13 млн дол. США та присуджено аналогічну суму цивільного відшкодування. За підтримки Інституту у структурі прокуратури Перу було створено спеціальний підрозділ із повернення іноземних активів, мандат і структура якого були узгоджені з міжнародними стандартами, включно зі стандартами FATF. Програма Green Corruption підтримувала розслідування незаконного видобування золота, вирубування лісів і незаконного обігу деревини та ртуті, а також розроблення національних рекомендацій щодо розслідування незаконного видобування корисних копалин. У межах програми управління публічними фінансами регіональні та муніципальні органи завершили 16 пріоритетних інвестиційних проєктів, перевищили цільові показники розподілу вакцин і препаратів заліза, а доходи від податку на нерухомість у шести муніципалітетах зросли в середньому на 12% порівняно з 2023 роком.

Особливе місце у звіті займає діяльність в Україні. Інститут розглядає протидію корупції як невід'ємний компонент відбудови, реформування публічних установ, європейської інтеграції, розвитку оборонного сектору та збереження довіри міжнародних партнерів. За підтримки Швейцарії, Норвегії, Ліхтенштейну, Європейського банку реконструкції та розвитку, Swedfund – шведської фінансової установи розвитку і Nefco – Північного зеленого банку робота Інституту в Україні у 2025 році була суттєво розширена. Разом із НАЗК і Державною аудиторською службою було завершено першу спільну стратегічну оцінку корупційних ризиків у відновленні цивільної інфраструктури. Оцінка охоплювала вразливості великих проєктів відбудови та визначала практичні заходи для посилення контролю, підзвітності й нагляду.

Інститут також допомагав АТ «Укрзалізниця» оновити антикорупційну програму та механізми контролю закупівель, оцінював корупційні ризики у системі розподілу дозволів на міжнародні автомобільні перевезення, посилював антикорупційні механізми ДП «Ліси України» і Державної екологічної інспекції. Було підтримано розроблення нової Антикорупційної стратегії України в частині природних ресурсів і відновлення, започатковано нові партнерства для зміцнення комплаєнсу й доброчесності в оборонній промисловості та надано експертну допомогу ДП «Медичні закупівлі України» щодо управління корупційними ризиками і конфліктами інтересів. Експерт ICAR також увійшов до конкурсної комісії з відбору керівника

Агентства з розшуку та менеджменту активів, що мало сприяти зміцненню управління одним із ключових органів системи повернення активів.

В Азійсько-Тихоокеанському регіоні робота охоплювала екологічні злочини, повернення активів, комплаєнс, корпоративне управління та колективні антикорупційні дії. В Індонезії Інститут продовжив співпрацю з міністерствами, відповідальними за охорону довкілля, лісове господарство, морські справи та рибальство, а також із прокуратурою. Після першого в країні обвинувального вироку за ВК у справі про незаконну вирубку лісу робота була зосереджена на закріпленні фінансових розслідувань як стандартного елемента розслідування екологічних злочинів. Органи влади почали частіше застосовувати обвинувачення у ВК, а спеціальні рекомендації мали допомогти слідчим у сфері рибальства інтегрувати аналіз фінансових потоків до своєї практики.

Дослідницький компонент діяльності Інституту спрямований на переосмислення корупції не лише як сукупності окремих злочинів, а як складної, адаптивної та мережевої системи. У межах фінансованого ЄС проєкту FALCON проводилися польові дослідження в порту Роттердам і на найзавантаженішому прикордонному пункті пропуску Болгарії, організовувалися заходи, присвячені схемам використання законно отриманих коштів для корупційних та інших незаконних цілей, корупційним ризикам на кордонах і системам індикаторів ризику, а також розроблялися аналітичні інструменти для виявлення та відображення зв'язків у складних корупційних мережах. Очікуваним результатом є покращення аналітичної картини для європейських органів і раннє виявлення корупції у публічних закупівлях, прикордонному управлінні та санкційних режимах.

Серед нових глобальних викликів Інститут окремо виділяє криптоактиви, критичні мінерали, штучний інтелект, оборонні витрати та трансформацію міжнародної системи протидії іноземному хабарництву. Спільно з Європолом і УНЗ ООН було проведено дев'яту Глобальну конференцію з кримінальних фінансів і криптоактивів у Відні, яка об'єднала понад 250 очних учасників і більш ніж тисячу онлайн-учасників. Обговорювалися стандарти блокчейн-аналітики, питання регулювання та нагляду, а також взаємодія фінансових установ із провайдерами послуг у сфері віртуальних активів. Інститут підкреслює, що загальні заклики до співпраці мають перетворюватися на конкретні механізми обміну інформацією та спільні практичні дії.

У відповідь на зростання попиту на золото та критичні мінерали було створено спеціальну робочу групу з питань корупції у секторі мінеральних ресурсів. Вона функціонує в межах форуму практиків із протидії екологічній корупції, який Інститут спільно очолює з WWF, TRAFFIC і Transparency International та який об'єднує понад 800 фахівців. Робоча група аналізуватиме ризики на всьому ланцюгу створення вартості – від ліцензування і видобування до торгівлі та фінансування – із залученням експертизи ОЕСР, Ініціативи прозорості видобувних галузей та Natural Resource Governance Institute.

Інститут приділяє значну увагу поширенню знань. У 2025 році було опубліковано сім робочих документів, два аналітичні огляди політики, вісім коротких практичних посібників, дві тематичні справи, одну книгу та 17 звітів і статей. Сайт Інституту відвідали близько 900 тисяч користувачів, кількість переглядів сторінок становила 3,4 млн, а сукупна аудиторія соціальних мереж і розсилок – приблизно 60 тисяч осіб. Дослідження охоплювали повернення активів, ВК, іноземне хабарництво, корупційні мережі, управління конфіскованими активами, конфіскацію без обвинувального вироку, екологічну шкоду, міжнародне співробітництво та ризики фінансових злочинів.

Окрема дослідницька лінія стосувалася використання коштів, отриманих унаслідок штрафів і врегулювання справ про іноземне хабарництво. Інститут виходить із того, що фінансові санкції, сплачені компаніями в країнах, де вони зареєстровані або переслідуються, рідко приносять користь державам і громадам, які фактично зазнали шкоди від корупції. Тому було підготовлено дослідження щодо практики Швейцарії та Великої Британії й проведено адвокаційні заходи, зокрема в парламенті Швейцарії. Запропонований підхід передбачає

спрямування частини таких коштів на антикорупційні реформи, розвиток і відшкодування шкоди постраждалим країнам.

Звіт також відображає внутрішні організаційні зміни. У 2025 році Інститут мав понад 160 працівників більш ніж 30 національностей і заявляв про рівне гендерне представництво на всіх рівнях організації. Було спрощено організаційну структуру, посилено системи управління, комплаєнсу, внутрішнього контролю та систему забезпечення безпеки та захисту від шкоди. Запроваджена програма Compliance Ambassadors передбачає залучення представників регіональних команд до просування етичної поведінки, консультування колег і передавання зворотного зв'язку з країн реалізації програм. Система забезпечення безпеки та захисту від шкоди розуміється як система запобігання шкоді працівникам, партнерам і громадам, з якими взаємодіє Інститут, з особливою увагою до владних дисбалансів, запобігання зловживанням і створення безпечних каналів повідомлення про проблеми.

Фінансова модель Інституту побудована на диверсифікованому фінансуванні. Його річний бюджет становить близько 15 млн швейцарських франків, із яких приблизно 25% припадає на довгострокові та базові внески, а близько 75% – на цільове фінансування конкретних проєктів і національних програм. Базове фінансування забезпечує гнучкість, незалежність, можливість реагувати на нові ризики та зберігати спеціалізовану експертизу, тоді як проєктне фінансування використовується для реалізації цільових заходів у країнах і секторах із найбільш гострими корупційними проблемами. Доходи від консультацій, навчання, передплати та проєктної роботи як неприбуткової організації повторно спрямовуються на дослідження, інновації та технічну допомогу.

За підсумками 2025 року операційний дохід Інституту становив 15,159 млн швейцарських франків, а сукупні операційні витрати – 15,686 млн швейцарських франків. Після врахування фінансових результатів і змін у цільових та вільних фондах річний результат був позитивним і становив 31 260 швейцарських франків, тоді як у 2024 році був зафіксований негативний результат у розмірі 115 009 франків. Фінансова звітність була перевірена BDO AG відповідно до швейцарських стандартів і затверджена радою фонду 24 квітня 2026 року.

Висновки:

- **Підтримка має поєднувати навчання з роботою над конкретними справами,** міжнародною співпрацею та розвитком постійної спроможності національних інституцій.
- **Ефективність системи ПВК/ФТ слід оцінювати за практичними результатами,** зокрема фінансовими розслідуваннями, конфіскацією та поверненням активів.
- **Антикорупційні заходи мають враховувати реальні стимули, неформальні практики та соціальні норми,** а не обмежуватися формальними процедурами.
- **Для відбудови України пріоритетом має стати інтегрована система контролю за всім циклом використання коштів.** Необхідно поєднати стратегічні оцінки корупційних ризиків, контроль закупівель, перевірку конфліктів інтересів, фінансовий моніторинг, аудит, механізми повідомлення про порушення та паралельні фінансові розслідування. Особливу увагу слід приділяти інфраструктурі, транспорту, енергетиці, природним ресурсам, охороні здоров'я та оборонному сектору.

Загалом звіт демонструє, що Базельський інститут розглядає ефективну протидію корупції та фінансовим злочинам як поєднання кількох взаємозалежних елементів: практичної допомоги у конкретних справах, розвитку фінансових розслідувань, міжнародного співробітництва, повернення активів, ризик-орієнтованого підходу у сфері ПВК/ФТ, зміцнення внутрішньої спроможності державних установ, урахування поведінкових і політико-економічних чинників, залучення приватного сектору та громадянського суспільства, а також створення механізмів, здатних функціонувати після завершення зовнішнього фінансування. Основним практичним висновком документа є те, що сталі результати виникають не внаслідок одноразових тренінгів чи формального прийняття законодавства, а тоді, коли знання інтегруються у щоденну роботу органів, фінансові розслідування

проводяться паралельно з розслідуванням предикатних злочинів, активи виявляються та конфіскуються з початку провадження, міжнародна взаємодія здійснюється на основі довіри, а антикорупційні заходи змінюють не лише правила, але й стимули, практики та інституційну поведінку.

Доброчесність як основа розвитку: антикорупційні механізми Азійського банку розвитку у 2025 році [3]

Звіт Азійського банку розвитку узагальнює діяльність Банку у сфері запобігання корупції, шахрайству, відмиванню коштів, ухиленню від сплати податків та іншим порушенням доброчесності. Його основна ідея полягає в тому, що доброчесність є не окремим комплаєнс-напрямом, а необхідною умовою досягнення результатів розвитку. Корупція, змова між учасниками закупівель, конфлікти інтересів, подання недостовірної інформації та обходження санкцій можуть спричиняти неналежне присудження контрактів, завищення вартості робіт, затримки реалізації проєктів, втрату коштів і репутаційну шкоду. Тому АБР застосовує комплексний «360-градусний підхід», який поєднує запобігання, моніторинг і застосування заходів впливу протягом усього життєвого циклу проєктів.

Центральну роль у цій системі виконує незалежний Офіс з питань протидії корупції та доброчесності (OAI). Він проводить перевірки контрагентів, проактивні оцінювання проєктів, консультує проєктні команди, розробляє рекомендації, проводить навчання та надає технічну допомогу країнам-членам. Окремим напрямом його роботи є оцінювання повідомлень і проведення розслідувань щодо зовнішніх контрагентів та працівників OAI. OAI має доступ до необхідної внутрішньої інформації та документів, що дає змогу проводити незалежні й об’єктивні розслідування.

Однією з ключових інституційних змін стало впровадження Системи розслідування та застосування заходів впливу, яка відокремила розслідування від прийняття санкційних рішень. OAI встановлює обставини справи та формує висновки, однак рішення про застосування заходів впливу приймає незалежний Комітет із застосування заходів впливу у сфері доброчесності, а апеляції розглядає Комітет з апеляцій щодо заходів впливу. Більшість членів цих органів є зовнішніми експертами, що має забезпечити неупередженість, дотримання належної процедури та довіру до санкційної системи. Водночас у 2025 році ще діяли перехідні положення щодо справ, розпочатих до набрання чинності новою системою.

Значну увагу приділено перевірці доброчесності. У 2025 році OAI здійснив або підтримав перевірку 1 439 суб’єктів, з яких 699 були пов’язані із суверенними та несуверенними операціями, а 740 – із внутрішньою діяльністю Банку, включаючи кандидатів на посади, постачальників, партнерів і банківських контрагентів. Перевірки охоплювали корупційні, санкційні, репутаційні, податкові та пов’язані з ВК/ФТ ризики. Ризик-орієнтований підхід дав змогу зменшити обсяг контролю низькоризикових операцій і зосередити ресурси на складних секторах, зокрема видобуванні критичних мінералів.

У звіті підкреслено, що перевірка доброчесності має завершуватися конкретними заходами зниження ризику. Наприклад, під час оцінювання державного підприємства, відповідального за реалізацію енергетичного проєкту, було виявлено тривалі недоліки у призначенні керівництва, фінансовому контролі, закупівлях і контрактному управлінні. OAI рекомендував посилити розкриття інформації, моніторинг закупівель, отримати план усунення недоліків із визначеними строками та провести спеціалізоване навчання працівників. Такий підхід дозволяє продовжувати співпрацю з високоризиковими установами за умови належного контролю і документованого плану зниження ризиків.

[3] https://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/1150981/2025-anticorruption-and-integrity-report.pdf

Важливим превентивним механізмом є проактивні перевірки. Їх проводять щодо проєктів із підвищеним ризиковим профілем, повторюваними індикаторами порушень або слабкими системами контролю. У 2025 році ОАІ завершив сім таких перевірок і підготував чотири консультативні документи. Було виявлено потенційні випадки подання недостовірної інформації у тендерних пропозиціях, участі відсторонених компаній, недостатнього санкційного скринінгу та неналежної перевірки документів. У відповідь рекомендовано проводити скринінг на всіх ключових етапах закупівель, перевіряти інформацію за зовнішніми джерелами та негайно повідомляти про невирішені невідповідності.

Окремо розглянуто ризик обходу санкцій через внесення змін до контрактів із відстороненими компаніями. Після виявлення недостатньої обізнаності про необхідність погодження таких змін ОАІ оновив правила, провів навчання та запровадив автоматичні системні нагадування. Повторна перевірка у 2025 році засвідчила, що всі проаналізовані зміни до договорів були належним чином погоджені. Це демонструє ефективність поєднання нормативних вимог, навчання та автоматизованого контролю.

У межах консультативної діяльності ОАІ надав 1 180 рекомендацій щодо антикорупційних положень у договорах, конфліктів інтересів, санкційного скринінгу та відносин між учасниками закупівель. Особлива увага приділялася ситуаціям, коли учасник закупівлі контролюється установою-замовником, кілька учасників мають спільних власників або консультант залежить від замовника. Такі обставини не завжди є порушенням, але можуть призводити до фаворитизму, упередженого оцінювання та обмеження конкуренції.

Значним напрямом роботи було підвищення спроможності державних органів, виконавчих установ, проєктних команд і приватних підрядників. У 2025 році ОАІ провів 78 заходів для понад 5 000 учасників. У межах Навчальної серія з питань доброчесності відбулася 31 навчальна сесія для 826 учасників із 20 країн. Навчання охоплювало перевірку доброчесності, виявлення індикаторів шахрайства та корупції, внутрішній контроль, закупівлі, фінансове управління і порядок повідомлення про порушення.

Окремий блок звіту присвячено технічній допомозі у сфері ПВК/ФТ. ОАІ підтримував країни у наближенні національних систем до стандартів FATF, розробленні секторальних керівництв, підготовці комплаєнс-посібників і проведенні національних оцінок ризиків. У 2025 році допомога Папуа-Новій Гвінеї та Філіппінам включала оцінювання ризиків фінансування розповсюдження зброї масового знищення, а також оновлення підходів з урахуванням розвитку технологій і поширення віртуальних активів. Подальша програма має охопити ризики віртуальних активів і постачальників відповідних послуг відповідно до Рекомендації 15 FATF.

Звіт також відображає перехід до цифрового управління ризиками. ОАІ розробляє Інформаційно-аналітичну система управління ризиками доброчесності, яка має об’єднати інформацію про різні операції та забезпечити комплексне оцінювання ризикового профілю проєктів. Під час пілотування система допомогла виявити 32 можливі порушення умов відсторонення. Крім того, було впроваджено ZeroDraft – інструмент на основі штучного інтелекту для підготовки структурованих проєктів розслідувальних документів. Його використання супроводжується вимогами щодо безпеки, відповідального застосування та дотримання внутрішніх правил.

У 2025 році ОАІ зареєстрував 274 нові скарги, що на 44% більше, ніж у попередньому році. Більшість повідомлень стосувалася шахрайства, корупції та конфліктів інтересів. Кожну скаргу оцінювали за чотирма критеріями: належність до мандата, достовірність, можливість перевірки та суттєвість. Загалом ОАІ працював із 398 скаргами, включаючи справи, перенесені з попереднього року, та завершив оцінювання 205 із них. До подальшого розслідування передали 78 справ, а 127 закрили на етапі попереднього оцінювання.

Щодо зовнішніх контрагентів протягом року було розпочато 66 нових і закрито 90 розслідувань. Більшість нових справ стосувалася шахрайства. За результатами 32 справ ОАІ

відсторонив 21 компанію та 23 фізичних осіб, а санкції поширив на 562 афілійовані компанії, щоб запобігти їх обходженню через пов'язані структури. Також у межах взаємного визнання санкцій багатосторонніх банків розвитку ОАІ застосував перехресне відсторонення до 41 компанії та 13 фізичних осіб.

Водночас санкційна система має не лише каральний, а й виправний характер. У 2025 році право участі у проєктах ОАІ було поновлено для 147 компаній, які виконали встановлені умови. В одному з прикладів компанія створила комплаєнс-комітет, запровадила принцип «чотирьох очей», перевірку автентичності документів, навчання працівників і дисциплінарні механізми. Виконання реформ упродовж 3,5 року контролював незалежний монітор, після чого компанію було поновлено. Це свідчить, що відновлення права участі залежить від реального вдосконалення систем корпоративного управління та внутрішнього контролю.

Загалом звіт демонструє перехід ОАІ від реагування на окремі порушення до комплексного управління ризиками доброчесності. Така модель поєднує перевірку контрагентів, санкційний скринінг, проактивний моніторинг, незалежні розслідування, окремий механізм прийняття санкційних рішень, цифрову аналітику та можливість поновлення компаній після підтвердження реальних реформ. Подальшими пріоритетами визначено ухвалення нової Антикорупційної політики, запровадження єдиної ризик-орієнтованої системи управління доброчесністю та розширення допомоги країнам у сфері ПВК/ФТ.

Висновки:

- **Контроль доброчесності необхідно інтегрувати в повний життєвий цикл проєкту.** Практичними інструментами мають бути ризик-орієнтована перевірка контрагентів, санкційний скринінг на кожному етапі закупівель, перевірка змін до контрактів, документовані плани зниження ризику та постійний моніторинг їх виконання.
- **Розслідування і прийняття санкційних рішень повинні бути інституційно розділені.** Незалежні органи першої та апеляційної інстанцій, зовнішня участь у їх складі та право відповідача надати заперечення підвищують обґрунтованість рішень і довіру до системи застосування заходів впливу.
- **Технологічні рішення мають перетворювати контроль із реактивного на превентивний.** Інтегровані дані, автоматичні санкційні перевірки, системні попередження та аналітика можуть виявляти ризики до здійснення виплат або внесення змін до договорів. Використання AI водночас потребує належного управління даними, захисту інформації та обов'язкової перевірки результатів працівниками.
- **Технічна допомога у сфері ПВК/ФТ повинна поєднувати нормативне наближення зі спроможністю практичного виконання вимог.** Пріоритетними є секторальні керівництва, комплаєнс-процедури, національні оцінки ризиків, оцінка фінансування розповсюдження зброї масового знищення та окремі механізми управління ризиками віртуальних активів і провайдерів відповідних послуг.

Фінансова стійкість України в умовах війни: ключові ризики, кредитне зростання та пріоритети банківського сектору [4]

Звіт Національного банку України про фінансову стабільність року містить комплексну оцінку поточного стану фінансової системи України, основних внутрішніх і зовнішніх ризиків, здатності банківського сектору протистояти можливим шокам та його спроможності фінансувати економіку в умовах тривалої повномасштабної війни. Документ орієнтований насамперед на учасників фінансового ринку, органи державної влади та всіх зацікавлених у питаннях фінансової стабільності. Його метою є не лише виявлення чинних і потенційних загроз, а й формування рекомендацій щодо зниження воєнних ризиків, посилення стійкості

[4] https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2026-H1.pdf?v=19

фінансових установ та подальшого наближення українського регулювання до стандартів Європейського Союзу.

Загальна оцінка НБУ залишається позитивною: фінансова система України зберігає високу стійкість, а ймовірність реалізації масштабних системних ризиків визначається як помірна. Банки мають достатні запаси ліквідності та капіталу, які дозволяють їм продовжувати кредитування та витримувати можливі несприятливі зміни макроекономічних умов. За таких обставин основними пріоритетами для НБУ та фінансових установ залишаються фінансування економіки воєнного часу і майбутньої відбудови, а також подальше приведення фінансового регулювання і банківського нагляду у відповідність до вимог ЄС. Водночас звіт підкреслює, що стійкість фінансового сектору не означає відсутності ризиків: макроекономічне середовище за останні шість місяців стало складнішим через уповільнення економічного зростання, розширення дефіциту поточного рахунку, посилення інфляційного тиску, воєнні руйнування та збереження високої залежності державних фінансів від міжнародної підтримки.

У частині зовнішніх умов НБУ акцентує увагу на погіршенні геополітичної ситуації та посиленні глобальної невизначеності. Війна на Близькому Сході відволікла частину ресурсів і політичної уваги міжнародних партнерів від підтримки України, створила додатковий тиск на глобальну торгівлю та спричинила зростання вартості енергоносіїв. Підвищення світових цін на нафту, газ, продовольство і добрива формує додаткові інфляційні ризики, збільшує витрати українських імпортерів та погіршує зовнішньоторговельний баланс. Водночас фінансовий сектор України залишається відносно слабко інтегрованим у глобальні ринки капіталу, тому прямі ризики від коливань вартості міжнародних фінансових інструментів оцінюються як контрольовані. Значно більший вплив на Україну мають непрямі наслідки геополітичних конфліктів – зростання цін на енергію, уповільнення економік торговельних партнерів, скорочення попиту на український експорт та конкуренція за оборонні ресурси.

Важливим стабілізуючим чинником залишається міжнародна фінансова підтримка. НБУ виходить із того, що передбачений на 2026 рік обсяг зовнішнього фінансування перевищить 53 млрд дол. США. Ці кошти мають забезпечити фінансування значної частини бюджетного дефіциту, підтримання ліквідного запасу для покриття потреб наступного року, нарощування міжнародних резервів і стабільність валютного ринку. Особливе значення має програма Ukraine Support Loan обсягом 90 млрд євро, а також продовження співпраці з Міжнародним валютним фондом. Однак надходження коштів залежатиме від своєчасного виконання Україною структурних реформ, зміцнення бюджетних доходів, підвищення ефективності державних фінансів та реалізації євроінтеграційних зобов'язань. НБУ прямо зазначає, що відхилення фактичного графіка міжнародного фінансування від запланованого створюватиме істотні ризики для державного бюджету, валютного ринку та міжнародних резервів.

Європейська інтеграція розглядається у звіті як один із визначальних чинників трансформації фінансової системи. Україна має імплементувати значну кількість актів права ЄС, що вимагатиме суттєвої модернізації банківського і небанківського регулювання, системи пруденційного нагляду, вимог до капіталу, корпоративного управління, захисту прав споживачів, розкриття інформації та управління ризиками. Для банків це означатиме поступове запровадження індивідуальних вимог до капіталу в межах Pillar II, буферів консервації капіталу та системної важливості, нових підходів до розрахунку активів, зважених на кредитний ризик, а також підготовку до розкриття інформації відповідно до Pillar III.

Внутрішні макроекономічні умови характеризуються уповільненням економіки. У першому кварталі 2026 року реальний ВВП скоротився на 0,6% у річному вимірі. Основними причинами стали руйнування енергетичної, видобувної та логістичної інфраструктури внаслідок російських атак, перебої з електропостачанням, холодна зима, зростання імпорту енергії та підвищення виробничих витрат. Через погіршення безпекової ситуації й подорожчання енергоресурсів НБУ знизив прогноз зростання реального ВВП на 2026 рік з 1,8% до 1,3%. Подальше відновлення має підтримуватися внутрішнім споживчим попитом, збільшенням реальних заробітних плат, інвестиціями в оборонну промисловість, енергетику

та відбудову. Водночас ключовими обмеженнями залишаються воєнні втрати, нестача робочої сили, слабка приватна інвестиційна активність та невизначеність щодо тривалості війни.

Дефіцит поточного рахунку продовжує розширюватися через швидке зростання імпорту енергоносіїв, добрив, оборонної продукції, обладнання та товарів, необхідних для відновлення інфраструктури. У січні–квітні імпорт товарів зріс на 29% порівняно з відповідним періодом попереднього року. Додатковим ризиком є можливе скорочення експорту металургійної продукції через дефіцит електроенергії та застосування європейського механізму вуглецевого коригування імпорту – CBAM. За прогнозом НБУ, дефіцит поточного рахунку без урахування грантів може досягти 50 млрд дол. США. У середньостроковій перспективі його скорочення можливе завдяки відновленню експорту, збільшенню врожаїв, сприятливішим цінам на сільськогосподарську продукцію, а також розширенню експорту озброєнь і військових технологій. Проте імпорт залишатиметься значним через оборонні потреби та необхідність відбудови виробничих потужностей.

Інфляційна ситуація також ускладнилася. Зростання цін на паливо та попереднє послаблення обмінного курсу призвели до припинення дезінфляційної тенденції. НБУ прогнозує прискорення інфляції до 9,4% наприкінці року. Для стримування цінового тиску, збереження привабливості гривневих депозитів та державних цінних паперів регулятор має намір підтримувати відносно жорсткі монетарні умови. Високі ставки за гривневими інструментами повинні сприяти збереженню коштів у національній валюті, підтримувати ресурсну базу банків і зменшувати тиск на валютний ринок.

Ризик розширення бюджетного дефіциту залишається високим. Воєнні потреби, фінансування оборони, відновлення пошкодженої інфраструктури та соціальні видатки обмежують можливість істотного скорочення державних витрат. Значна частина бюджетного дефіциту покривається міжнародною допомогою, однак держава також зберігає можливість залучати ресурси на внутрішньому ринку через розміщення облігацій внутрішньої державної позики серед банків, підприємств і населення. Це підтримує фінансування бюджету, але одночасно посилює концентрацію банківських активів у державних цінних паперах і збільшує зв’язок між станом банківського сектору та державними фінансами.

Аналіз реального сектору показує, що більшість українських підприємств, попри війну, зберігає задовільний або добрий фінансовий стан. НБУ дослідив діяльність близько 180 тис. приватних нефінансових компаній, які формують понад 90% доходів відповідного сектору. Оцінювання проводилося за показниками динаміки доходів, прибутковості, боргового навантаження та ліквідності. Половина активів досліджених підприємств належала компаніям із сильним або відмінним фінансовим станом, а ще близько третини – компаніям із задовільним станом. Підприємства загалом мають невисоке боргове навантаження і достатню ліквідність, хоча уповільнення зростання доходів та зниження прибутковості погіршили оцінки порівняно з попереднім роком. Фінансовий стан позичальників банків істотно не відрізняється від стану підприємств, які не користуються банківськими кредитами, що свідчить про наявність значного кола потенційно кредитоспроможних компаній.

Ринок нерухомості залишається слабким і характеризується значною невизначеністю. Попит обмежується воєнними ризиками, міграцією населення, високими відсотковими ставками та низькою передбачуваністю вартості й строків будівництва. Банки обережно кредитують забудовників через непрозорість окремих проєктів, ризик незавершеного будівництва та труднощі з реалізацією застави. Частка кредитів, пов’язаних із нерухомістю, в Україні суттєво нижча, ніж у багатьох країнах ЄС, що є однією з причин загалом низького рівня проникнення кредитування в економіку.

Іпотечне кредитування залишається нішевим і переважно залежить від державної програми «єОселя». Звичайні банківські продукти не можуть конкурувати з її пільговими умовами, а реформа державної підтримки іпотеки затримується. НБУ вважає необхідним перейти до компенсаційної моделі, за якої держава компенсуватиме частину ринкової процентної ставки,

замість фактичного домінування однієї субсидованої програми. Це має сприяти формуванню конкурентного іпотечного ринку та залученню більшої кількості банків.

Фінансовий стан домогосподарств покращується завдяки зростанню доходів і заробітних плат, хоча споживчі настрої залишаються обережними. Боргове навантаження населення є помірним, а витрати на обслуговування банківських кредитів переважно не перевищують чверті доходу позичальників. Частка прострочених кредитів скорочується, тому кредитний ризик домогосподарств у карті ризиків НБУ знижено. Водночас у сегменті небанківських фінансових установ ризик надмірної заборгованості є вищим, оскільки такі кредитори частіше працюють із фінансово вразливими клієнтами та застосовують дорожчі кредитні продукти.

Роздрібне кредитування банків зростає швидкими темпами, але НБУ не вважає це безпосередньою загрозою для фінансової стабільності. Банки зберігають консервативні стандарти оцінки платоспроможності, активно використовують внутрішні скорингові моделі та коригують кредитні ліміти відповідно до поведінки клієнтів. Основу незабезпеченого роздрібного кредитування становлять карткові кредитні лінії та овердрафти, на які припадає близько трьох чвертей такого портфеля. Банки намагаються збільшувати кредитування переважно за рахунок уже наявних клієнтів, оскільки більшість дорослого населення має банківські картки й користується мобільним банкінгом, але лише приблизно чверть клієнтів фактично залучає кредити. Конкуренція між банками дедалі більше відбувається не через процентні ставки, а через тривалість пільгового періоду, розмір комісій і кешбеку, зручність мобільних застосунків, якість обслуговування та додаткові послуги.

Для обмеження накопичення ризиків НБУ зберігає консервативний підхід до капітальних вимог за роздрібними кредитами. Хоча європейські підходи допускають застосування ваги ризику 75% для диверсифікованих роздрібних портфелів, НБУ залишає вагу 100%. Це забезпечує додатковий запас капіталу та стримує надмірне розширення незабезпеченого кредитування. Також посилюватиметься контроль за своєчасним визнанням прострочення за кредитами на виплату та за недопущенням погашення боргу за рахунок нових позик.

Карта ризиків фінансового сектору відображає зростання макроекономічного та валютного ризиків. Макроекономічний ризик підвищився через уповільнення економіки, руйнування інфраструктури, зростання енергетичних цін, значний бюджетний дефіцит і розширення дефіциту поточного рахунку. Валютний ризик також зріс до середнього рівня через затримки міжнародного фінансування на початку року та підвищення попиту на іноземну валюту. Водночас кредитний ризик домогосподарств знизився, корпоративний кредитний ризик залишився незмінним, а ризики ліквідності, прибутковості та достатності капіталу оцінюються як контрольовані.

Ліквідність банківського сектору залишається високою. Основним джерелом фінансування банків є кошти клієнтів, залежність від рефінансування НБУ або зовнішніх запозичень є незначною. Нормативи коротко- та довгострокової ліквідності суттєво перевищують установлені мінімальні значення. Водночас частка високоліквідних активів поступово скорочується, оскільки банки активніше спрямовують кошти на кредитування. НБУ вважає таку зміну структури активів природною та позитивною, доки банки зберігають достатні резерви для покриття можливого відпливу коштів клієнтів.

Корпоративне кредитування демонструє найтриваліший період швидкого зростання за понад п’ятнадцять років. Річні темпи приросту чистого гривневого кредитного портфеля майже рік перевищують 30%. Попит на кредити підтримується необхідністю поповнення оборотного капіталу, відновлення виробничих потужностей, придбання обладнання, реконструкції інфраструктури та фінансування енергетичних й оборонних проєктів. Банки поступово пом’якшують стандарти кредитування малого і середнього бізнесу, а процентні ставки мають тенденцію до зниження.

Найбільш активно банки кредитують торгівлю, сільське господарство, переробну промисловість, машинобудування, енергетику та оборонний сектор. Зростає обсяг кредитів

державним підприємствам і природним монополіям, потреби яких часто перевищують можливості одного банку. Це стимулює розвиток консорціумного кредитування, коли один великий проєкт фінансують кілька банків. НБУ оцінює такий механізм як перспективний не лише для державних підприємств, а й для масштабних проєктів відбудови та приватного сектору.

Якість корпоративного кредитного портфеля залишається високою. Рівень дефолтів перебуває нижче довоєнних значень, боргове навантаження більшості позичальників є прийнятним, а банки продовжують активно врегульовувати непрацюючі кредити. Частка непрацюючих кредитів досягла найнижчого рівня за останні п'ятнадцять років. Водночас НБУ звертає увагу на секторальну концентрацію портфеля. Майже половина гривневих кредитів бізнесу припадає на торгівлю та сільське господарство. Хоча це пояснюється значною роллю цих секторів у економіці та їхньою здатністю адаптуватися до війни, надмірна концентрація може спричинити значні втрати у разі кризи в окремій галузі. Тому секторальна концентрація враховуватиметься під час встановлення індивідуальних вимог до капіталу банків за Pillar II.

НБУ наголошує, що подальший розвиток корпоративного кредитування має дедалі більше спиратися на ринкові інструменти. Банкам рекомендовано розвивати консорціумне кредитування, факторинг, документарні операції, гарантії, акредитиви та інші інструменти торговельного фінансування. Особливо перспективним є ширше використання кредитних гарантій міжнародних фінансових організацій, які дозволяють розподіляти воєнні ризики та зменшувати потребу в прямому субсидуванні процентних ставок державою.

Програма «Доступні кредити 5–7–9%» відіграє важливу роль у підтримці підприємств, однак її надмірне розширення створює ризик передчасного вичерпання бюджетного фінансування та витіснення ринкового кредитування. НБУ рекомендує звузити коло отримувачів допомоги до підприємств і секторів, які справді є вразливими до воєнних ризиків, посилити критерії участі та перейти до механізму фіксованої компенсації. Державна підтримка має доповнювати, а не заміщувати звичайне банківське кредитування.

Прибутковість банків залишається достатньою, але поступово знижується. Висока чиста процентна маржа та операційна ефективність підтримують фінансові результати, однак темпи зростання чистого процентного доходу сповільнюються. Чистий комісійний дохід майже не зростає, оскільки банки не відновили частину тарифів до довоєнного рівня. Водночас адміністративні витрати збільшуються через конкуренцію за працівників, зростання заробітних плат, ремонт пошкоджених приміщень, оновлення обладнання та розвиток платіжної інфраструктури. Після трьох років майже нульових відрахувань до резервів зростає вартість кредитного ризику.

НБУ окремо аналізує можливе зниження міжбанківських комісій до рівня ЄС. За оцінкою регулятора, поступове зменшення таких комісій не створить критичної загрози для фінансової стабільності, якщо банки матимуть достатньо часу для адаптації бізнес-моделей, а жорстку прив'язку еквайрингових тарифів до міжбанківської комісії буде скасовано. За дотримання цих умов втрати можуть становити близько 6% чистого комісійного доходу та будуть зосереджені переважно в кількох банках.

Серйозним обмеженням для прибутковості та майбутнього кредитного зростання НБУ вважає надмірне оподаткування банків. Збереження ставки податку на прибуток на рівні 50% знижує здатність банків накопичувати капітал, необхідний для покриття ризиків і розширення кредитування. За оцінкою НБУ, чиста рентабельність капіталу може знизитися до 22% для сектору загалом і до 15% для недержавних банків, а для частини установ вона вже є нижчою за вартість капіталу. Це зменшує інвестиційну привабливість банківського сектору, ускладнює залучення нового капіталу та погіршує перспективи приватизації державних банків. Навіть за збереження поточної прибутковості банки не зможуть довгостроково збільшувати активи темпами понад 15–20% на рік.

Достатність капіталу банків зросла завдяки включенню прибутку попереднього року до регулятивного капіталу. Показники достатності капіталу перевищують 17% за всіма рівнями, що формує значний запас міцності. Цей запас дозволить банкам адаптуватися до нових вимог, зокрема індивідуальних надбавок за Pillar II та капітальних буферів. НБУ вважає ці зміни необхідним елементом гармонізації з європейськими стандартами та підвищення довгострокової стійкості сектору. Водночас швидке кредитне зростання збільшує потребу в капіталі, оскільки кредити вимагають більшого покриття капіталом, ніж безризикові державні цінні папери. Саме тому зниження прибутковості через оподаткування може безпосередньо обмежити можливості банків фінансувати економіку.

Оцінка фінансового циклу свідчить про низький рівень системних циклічних ризиків. Попри швидке зростання кредитування, співвідношення кредитів до ВВП залишається невисоким, боргове навантаження підприємств і населення є помірним, а стандарти кредитування не демонструють небезпечного пом'якшення. Тому НБУ не бачить підстав для негайного застосування жорстких контрциклічних обмежень, однак продовжує контролювати темпи зростання окремих сегментів, передусім незабезпеченого роздрібного кредитування.

Звіт також містить оцінку планів відновлення банків. Фінансові установи вдосконалили сценарії реагування на кризові ситуації, деталізували перелік індикаторів погіршення фінансового стану та практичні заходи з відновлення ліквідності й капіталу. Банки повинні враховувати не лише традиційні фінансові шоки, а й специфічні воєнні ризики, зокрема пошкодження інфраструктури, тривалі перебої з енергопостачанням, кібератаки, втрату доступу до окремих відділень або інформаційних систем та масову міграцію клієнтів.

Окремий блок присвячений інтеграції екологічних, соціальних та управлінських чинників у діяльність банків. Частка установ, які визнають вплив ESG-ризиків (екологічні, соціальні та управлінські фактори, що характеризують сталість і відповідальність діяльності організації) на свою діяльність, зросла до 80%. Майже 70% банків очікують, що такі ризики впливатимуть на якість корпоративних кредитних портфелів, близько половини – на роздрібні портфелі, а понад половина вже бачить їхній вплив на безперервність діяльності та збереження фізичних активів. Дванадцять банків визнали ESG-ризики суттєвими, а ще десять планують включити їх до внутрішньої оцінки достатності капіталу та планів відновлення.

Водночас інтеграція ESG-ризиків у корпоративне управління залишається нерівномірною. Лише частина банків визначила відповідальних членів наглядових і виконавчих органів, а внутрішній аудит ESG-процедур запроваджений лише в окремих установах. НБУ рекомендує включити принципи сталого розвитку до стратегій і політик банків, забезпечити управління ESG-ризиками в межах усіх трьох ліній захисту та враховувати українську воєнну специфіку. Особлива увага має приділятися соціальному компоненту – фінансовій інклюзії ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих груп, забезпеченню безперервності фінансових послуг, підтримці обороноздатності й енергетичної стійкості. Формування повноцінної ESG-інфраструктури стримується відсутністю національних стандартів звітності зі сталого розвитку та зеленої таксономії, які планується впровадити до кінця 2028 року.

Спеціальний розділ звіту присвячений необхідності державної підтримки для зменшення воєнних ризиків. Приватний фінансовий сектор не може самостійно повністю покрити ризики фізичного знищення активів, зупинки діяльності підприємств або втрати заставного майна внаслідок бойових дій. Тому держава за участю міжнародних партнерів має розвивати механізми страхування, перестрахування, гарантування та розподілу воєнних ризиків. Без таких інструментів банки залишатимуться обережними у фінансуванні довгострокових інвестиційних проєктів, особливо у регіонах із підвищеним рівнем небезпеки. Державна підтримка повинна бути цільовою, прозорою та спрямованою на ті проєкти, які є економічно життєздатними, але не можуть отримати фінансування через неконтрольовані воєнні ризики.

У завершальній частині НБУ формулює рекомендації для органів державної влади та фінансових установ. Державі рекомендовано припинити практику надмірного оподаткування банків, оскільки короткостроковий бюджетний ефект є обмеженим порівняно з

довгостроковими втратами для кредитування, інвестицій та капіталізації сектору. Необхідно оновити стратегію державних банків, чітко визначивши напрями їх розвитку, дивідендну політику, вимоги до ефективності, потреби в капіталі та перспективи приватизації. Також потрібно оптимізувати програми державної кредитної та іпотечної підтримки, завершити законодавче врегулювання сек'юритизації, забезпечених облігацій, оцінки майна, кредитних історій та обігу віртуальних активів.

Банкам рекомендовано завершити перехід до нової методики розрахунку активів, зважених на кредитний ризик, підтримувати достатність капіталу вище мінімальних нормативів, виконати щонайменше половину індивідуальних вимог Pillar II та сформувати буфер консервації капіталу з початку 2027 року, а з 2028 року – виконувати повні вимоги Pillar II та мати буфери консервації капіталу і системної важливості. Фінансові установи також мають урахувати зміни до порядку розрахунку пруденційних резервів, удосконалити оцінку своєчасності обслуговування роздрібних кредитів, застосування портфельних гарантій і спеціалізованого кредитування, продовжувати підготовку до розкриття інформації за Pillar III та інтегрувати ESG-принципи у корпоративне управління.

Висновки:

- **Фінансова стійкість банківської системи залишається високою,** що підтверджується достатнім рівнем ліквідності, капіталу та найнижчою за останні 15 років часткою непрацюючих кредитів, створюючи основу для подальшого кредитування економіки.
- **Подальший розвиток корпоративного кредитування має ґрунтуватися на ринкових механізмах,** зокрема розвитку консорціумного кредитування, факторингу та міжнародних гарантій, а не на розширенні програм субсидованих кредитів.
- **Своєчасне міжнародне фінансування залишається критично важливим** для покриття бюджетного дефіциту, підтримання валютної стабільності та фінансування відбудови, а його отримання прямо залежить від виконання Україною структурних реформ і просування євроінтеграції.
- **Надмірне податкове навантаження на банки поступово обмежує їхню здатність нарощувати капітал і кредитування,** що може негативно вплинути на фінансування економічного зростання, реалізацію нових регуляторних вимог ЄС та інвестиційну привабливість банківського сектору.

Таким чином, звіт демонструє подвійний характер стану фінансової системи України. З одного боку, банківський сектор є ліквідним, капіталізованим, прибутковим і здатним нарощувати кредитування, а якість кредитних портфелів залишається високою. З іншого боку, ця стійкість функціонує в умовах значних зовнішніх і макроекономічних дисбалансів, воєнних руйнувань, залежності від міжнародного фінансування, зростання бюджетних потреб та підвищеного податкового тиску на банки. Подальша здатність фінансового сектору підтримувати економіку та відбудову залежатиме від безперервності міжнародної допомоги, своєчасного виконання реформ, розвитку механізмів покриття воєнних ризиків, переходу від широкого субсидування до ринкових інструментів фінансування та збереження достатньої прибутковості банків для накопичення капіталу.

Річний звіт Національного агентства з питань боротьби зі злочинністю Великої Британії (NCA) [5]

Річний звіт Національного агентства з питань боротьби зі злочинністю Сполученого Королівства за період з 1 квітня 2025 року по 31 березня 2026 року є фундаментальним документом, який не лише підбиває підсумки операційної діяльності агентства за звітний період, але й окреслює стратегічні пріоритети, виклики та досягнення у сфері протидії організованій злочинності. Цей звіт являє собою комплексний аналіз ефективності роботи

[5] https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/who-we-are/publications/821-nca-annual-report-accounts-25-26-standard-version/file

NCA, підкріплений детальними фінансовими показниками, та пропонує глибоке розуміння поточного стану злочинних загроз і того, як державний інститут адаптується до них, реагуючи на виклики, що постійно еволюціонують під впливом глобалізації, цифровізації та геополітичних зрушень.

Звіт відкривається зверненнями міністра внутрішніх справ Шабани Махмуд та генерального директора NCA Грема Біггара, які підкреслюють фундаментальну роль агентства у забезпеченні національної безпеки та захисті суспільних інтересів. Міністр наголошує, що її першочерговим обов'язком є забезпечення безпеки Сполученого Королівства, і боротьба з серйозною та організованою злочинністю є ключовим елементом виконання цього священного обов'язку.

Серйозна та організована злочинність залишається складною та багатогранною загрозою, що пронизує всі сфери суспільства – від безпеки кордонів до кіберпростору, завдаючи шкоди найбільш вразливим верствам населення та підриваючи економічну стабільність і довіру до державних інституцій. Саме NCA, як операційний лідер системи правопорядку, відіграє ключову роль у координації та реалізації заходів протидії цим загрозам, беручи на себе відповідальність за найбільш небезпечні напрямки роботи, які перебувають поза межами спроможностей місцевих та регіональних поліцейських сил.

У вступній частині звіту детально викладено бачення, мету та структуру управління агентством, що дозволяє читачеві зрозуміти не лише те, що робить NCA, але й те, як воно це робить, і які принципи лежать в основі його діяльності. NCA діє на основі Закону про злочинність 2013 року, виконуючи дві основні функції: функцію зменшення рівня злочинності, що передбачає забезпечення ефективних заходів боротьби з організованою та серйозною злочинністю, та функцію кримінальної розвідки, яка полягає у зборі, зберіганні, обробці, аналізі та поширенні інформації, що має значення для боротьби з цими видами злочинності. Агентство підзвітне міністру внутрішніх справ, який визначає стратегічні пріоритети, але при цьому зберігає операційну незалежність у прийнятті рішень щодо проведення конкретних операцій, що є критично важливим для забезпечення об'єктивності та ефективності слідчих дій.

Географія діяльності NCA охоплює всю територію Сполученого Королівства, включаючи Англію, Уельс, Шотландію та Північну Ірландію, а також має глобальний вимір завдяки розгалуженій мережі офіцерів зв'язку, які працюють у більш ніж 50 країнах світу, забезпечуючи тісну співпрацю з міжнародними партнерами та дозволяючи переслідувати злочинців навіть там, де вони намагаються знайти прихисток.

Ключовим елементом звіту є розділ «Огляд ефективності», який демонструє вражаючі операційні показники, що свідчать про безпрецедентний рівень активності та цілеспрямованості агентства у звітному періоді. Загалом у 2025-2026 роках агентство зафіксувало рекордні 7 580 оперативних заходів впливу, що на 6% більше порівняно з попереднім роком, продовжуючи висхідний тренд, який спостерігається протягом останніх п'яти років, що свідчить про стабільне зростання операційної спроможності та ефективності агентства. Примітно, що 446 з цих заходів були класифіковані як «впливові», тобто такі, що мають значний і тривалий ефект на спроможність організованих злочинних угруповань, окремих осіб або вразливих місць у системі, причому найбільша кількість таких заходів була спрямована саме на боротьбу з організованою імміграційною злочинністю, що стало пріоритетом номер один для агентства протягом року. Такий показник свідчить не просто про кількісне зростання роботи, а про здатність агентства фокусувати свої обмежені ресурси на найбільш небезпечних суб'єктах, які завдають найбільшої шкоди суспільству, що є критичним в умовах обмеженого бюджету та зростаючого навантаження на правоохоронну систему.

Звіт пояснює, що «вплив» – це ключова метрика, яка вимірює результат проактивної чи реактивної діяльності, що призводить до зменшення спроможності злочинних груп або рівня загрози, і може бути досягнутий різними способами, включаючи арешти, вилучення активів, закриття фінансових потоків, запобігання злочинам або захист потенційних жертв. Такий

методологічний підхід дозволяє стандартизовано оцінювати ефективність роботи як самого NCA, так і всієї системи правопорядку країни, забезпечуючи можливість порівняння результатів різних організацій та напрямків діяльності, а також визначення найбільш успішних стратегій та тактик боротьби з організованою злочинністю.

Одним із головних пріоритетів, на якому акцентується увага у звіті, є боротьба з організованою імміграційною злочинністю. Цей напрямок роботи залишається центральним, поглинаючи близько чверті всієї операційної діяльності агентства та половину роботи найвищого пріоритету, причому обсяги діяльності зростали протягом року, що відображає постійний високий попит на нелегальну міграцію до Сполученого Королівства та адаптивність злочинних мереж.

Результати вражають: понад 300 арештів у всьому світі, що на 55% більше, ніж у попередньому році, вилучення 533 одиниць малих човнів, які використовувалися для нелегальних переправ через Ла-Манш, причому оцінюється, що якби ці човни досягли пляжів Франції, то до 33 000 додаткових мігрантів могли б спробувати перетнути канал.

Особливого значення набувають міжнародні операції, такі як спільна робота з європейськими партнерами, включаючи Бельгію, Німеччину, Францію та Нідерланди, для перехоплення постачань човнів та двигунів ще на маршрутах їхнього транспортування до Франції, що дозволяє знищувати матеріально-технічну базу злочинців до того, як вони зможуть її використати. Це демонструє стратегію «випереджаючої» боротьби, коли злочинність руйнується на її ж шляхах постачання, ще до того, як вона зможе досягти кордонів Великої Британії, причому агентство діє не лише в країнах походження транзиту, але й активно співпрацює з правоохоронними органами в Іраку, Лівії, Ефіопії, Туреччині та інших країнах, створюючи глобальну мережу протидії.

Окремий і надзвичайно важливий напрямок роботи NCA – це боротьба з сексуальним насильством над дітьми, яка в умовах цифровізації набуває нових, раніше небачених масштабів та форм, що потребують інноваційних підходів до виявлення, розслідування та захисту жертв. Звіт констатує, що загроза стає все більш складною, зростає кількість випадків онлайн-трансляцій жорстокого поводження, коли педофіли платять за прямі трансляції знущань над дітьми з інших країн, сексуального вимагання, при якому злочинці шантажують своїх жертв, погрожуючи поширити компрометуючі матеріали, а також функціонування шкідливих онлайн-спільнот, які не лише обмінюються матеріалами, але й активно заохочують та поширюють ідеологію насильства над дітьми.

У відповідь на це NCA та партнери щомісяця в середньому заарештовують близько 1000 правопорушників і забезпечують безпеку понад 1250 дітей, що свідчить про системний підхід, який поєднує кримінальне переслідування з активною роботою із захисту потенційних та фактичних жертв. Показово, що середній термін покарання за такі злочини втричі зріс – з 3 років у 2023-2024 роках до 9 років у звітному періоді, що свідчить про посилення судової відповідальності та демонструє зміну ставлення суспільства до цих жорстоких злочинів. Крім того, у звіті зазначається про участь NCA у найбільшій операції Інтерполу, що охоплювала 119 країн, у результаті якої було здійснено 3 744 арешти, ідентифіковано 12 992 мігрантів та забезпечено безпеку 4 414 жертв по всьому світу, що підкреслює глобальний характер загрози та критичну важливість міжнародної кооперації для захисту дітей незалежно від їхнього місця проживання.

Значну частину звіту присвячено боротьбі з незаконним обігом наркотиків та зброї, які є основними драйверами насильницької злочинності на вулицях британських міст та спричиняють зростання кількості вбивств, розбійних нападів й інших тяжких злочинів, що підривають безпеку громад та довіру до правоохоронної системи. Незважаючи на те, що наркотики залишаються найбільш значущим фактором серйозної злочинності, звіт демонструє конкретні досягнення у боротьбі з їхнім постачанням як всередині країни, так і на міжнародному рівні.

Завдяки роботі NCA з міжнародними партнерами було вилучено 189 тонн наркотиків класу А, переважно кокаїну, що завдало суттєвих збитків наркокартелям та зменшило кількість небезпечних речовин, які могли б потрапити на вулиці. Крім того, агентство спільно з прикордонною службою провело пілотний проєкт «Seize and Return», у рамках якого понад 7 тонн канабісу було вилучено у нелегальних перевізників – громадян інших країн, яких одразу депортували, що не лише зменшило на 27% навантаження на слідчі органи, дозволивши їм зосередитися на більш складних та важливих справах, але й заощадило 18,7 мільйона фунтів стерлінгів судових витрат, які могли б бути витрачені на судове переслідування цих осіб.

Окремо відзначено успіхи у зменшенні смертності від синтетичних опіоїдів, яка скоротилася на 14,5% в Англії та Уельсі завдяки комплексним заходам, включаючи перехоплення постачань, доступ до антидотів та координовану роботу правоохоронців, хоча в Шотландії ситуація залишається більш складною.

У сфері боротьби з обігом зброї було вилучено 1 374 одиниці вогнепальної зброї та понад 5 000 набоїв під час амністії, яка була проведена спільно з правоохоронними органами, що дозволило вилучити з обігу небезпечну зброю, яка могла б бути використана у кримінальних розбірках.

Фінансовий аспект діяльності NCA також ретельно відображено у звіті, зокрема успіхи в боротьбі з незаконними фінансами, шахрайством та кіберзлочинністю, які становлять дедалі більшу частку сучасної організованої злочинності та вимагають нових підходів до розслідування. Агентство перевиконало свої цільові показники, повернувши 71,9 мільйона фунтів стерлінгів злочинних активів, що перевищило цільовий показник на понад 25 мільйонів, та заморозивши, вилучивши або арештувавши криптоактиви на суму 13,7 мільйона фунтів стерлінгів, що на 8,5 мільйона перевищило запланований показник, демонструючи здатність агентства ефективно протидіяти використанню новітніх технологій для відмивання грошей. Було виявлено понад 400 000 випадків шахрайства завдяки проактивним діям NCA, які включають не лише розслідування, але й активну профілактичну роботу, кампанії з підвищення обізнаності населення та співпрацю з приватним сектором для виявлення та блокування шахрайських схем на ранніх стадіях.

Безпека в кіберпросторі стала ще одним пріоритетом, де NCA досягло помітних успіхів, реагуючи на зростаючу загрозу кібератак, які можуть спричинити значні фінансові збитки, порушити роботу критичної інфраструктури та підірвати довіру до цифрових сервісів. Видано 241 захисне повідомлення, спрямоване на підвищення стійкості організацій до кіберзагроз шляхом надання практичних порад та попереджень, а ключового постачальника інструментів для кібератак, який надавав хостинг для програм-вимагачів та шкідливого програмного забезпечення, було внесено до санкційних списків Великої Британії та її союзників, включаючи Австралію, Канаду, Нову Зеландію та Сполучені Штати. Це демонструє, що агентство не лише реагує на кіберінциденти, але й активно розслідує їх, виявляє та притягує до відповідальності зловмисників, навіть якщо ті діють з-за кордону, використовуючи складні методи анонімізації та дезінформації.

Окрім операційної діяльності, звіт детально аналізує управління, ризики та модернізацію агентства, що є критично важливим для забезпечення його довгострокової ефективності та здатності адаптуватися до мінливих умов. Зокрема, розглядаються питання трансформації кадрового потенціалу через нову стратегію роботи з персоналом, яка фокусується на розвитку лідерства, створенні стійкої та кваліфікованої робочої сили, інвестуванні в людей та оптимізації управління людськими ресурсами, цифровізації через запуск нової стратегії цифрових технологій та даних до 2032 року, яка визначає вектор розвитку, акцентуючи увагу на сучасних інструментах, автоматизації та штучному інтелекті, а також переходу до нової штаб-квартири в Стратфорді, що має покращити колаборацію між різними підрозділами та партнерськими організаціями, а також підвищити операційну ефективність завдяки сучасному дизайну робочих просторів.

Важливим аспектом є також кадрова політика: запущено нову трирічну стратегію роботи з персоналом, яка фокусується на лідерстві, розвитку та залученні талантів, що є критичним для підтримання високого рівня експертизи в умовах гострої конкуренції за спеціалістів у сфері технологій та кібербезпеки, а також для забезпечення різноманітності та інклюзивності на робочому місці, що дозволяє використовувати ширший спектр досвіду та підходів до вирішення проблем.

Звіт також детально описує систему управління ризиками, яка включає 13 основних корпоративних ризиків, включаючи два нові ризики, пов'язані з поліцейською реформою та національною логістикою та зберіганням, і пояснює заходи, що вживаються для їх пом'якшення, включаючи посилення кіберзахисту, оптимізацію використання застарілих технологій, покращення управління кадрами та посилення контролю за фінансовими та логістичними операціями.

Фінансова частина звіту підтверджує, що NCA ефективно управляло своїм бюджетом у розмірі 839,3 мільйона фунтів стерлінгів для покриття поточних видатків та капітальних інвестицій, що дозволило профінансувати всі ключові операційні пріоритети та інвестиційні проєкти.

Таким чином, Річний звіт NCA за 2025-2026 роки створює цілісне та переконливе уявлення про агентство, яке не лише успішно протистоїть сучасним злочинним загрозам, але й активно трансформується, щоб залишатися на крок попереду злочинців у технологічному та операційному плані, використовуючи найсучасніші методи аналізу даних, штучний інтелект та міжнародну кооперацію.

Рекордні показники ефективності в поєднанні зі стратегічним плануванням, міжнародною співпрацею, значними інвестиціями в персонал, інфраструктуру та технології дозволяють стверджувати, що NCA залишається основою системи національної безпеки Великої Британії, демонструючи здатність адаптуватися до динамічних викликів та захищати суспільство від дедалі більш витончених, глобалізованих та технологічних форм організованої злочинності, які становлять загрозу не лише для безпеки окремих громадян, але й для економічного процвітання країни загалом.

Висновки:

- **Рекордна операційна ефективність.** NCA досягло історичного максимуму в 7 580 заходів впливу (на 6% більше, ніж у попередньому році), зосередивши чверть своїх зусиль на боротьбі з організованою імміграційною злочинністю, що свідчить про значне нарощування операційних спроможностей агентства.
- **Пріоритет захисту дітей та кордонів.** Зафіксовано трикратне збільшення строків покарання за сексуальне насильство над дітьми (до 9 років) та вилучення човнів, достатніх для переправки до 33 000 мігрантів, що демонструє перехід до більш жорсткої судової політики та проактивної боротьби зі злочинністю.
- **Системна протидія фінансовим потокам.** Агентство перевиконало цільові показники з повернення злочинних активів, конфіскувавши £71,9 млн, та запобігло понад 400 000 шахрайським діям, використовуючи інструменти штучного інтелекту та аналізу даних для руйнування фінансової бази організованої злочинності.
- **Стратегічна трансформація та цифровізація.** NCA розпочало масштабну модернізацію, включаючи переїзд до нової штаб-квартири, запуск NCA Academy та нової Стратегії розвитку, що забезпечує технологічну перевагу над злочинними мережами у довгостроковій перспективі.

Еволюція методів контрабанди кокаїну та виклики для правоохоронних органів [6]

Останніми роками світова спільнота правоохоронних органів стикається з безпрецедентним викликом, пов'язаним зі зростанням обсягів виробництва та контрабанди кокаїну, який набув таких масштабів, що навіть рекордні вилучення не спроможні суттєво вплинути на загальну ситуацію.

Національне агентство з питань боротьби зі злочинністю Сполученого Королівства (NCA) фіксує тривожну тенденцію, яка полягає в тому, що незважаючи на вилучення сотень тонн наркотиків щорічно, потік кокаїну на ринки Європи та Великої Британії не лише не зменшується, але й набуває нових, технологічно витончених форм, які раніше були немислимими для правоохоронних органів. За даними агентства, лише за останній рік на кордонах Сполученого Королівства було конфісковано близько тридцяти тонн кокаїну, а загалом у взаємодії з міжнародними партнерами вдалося вилучити понад двісті тонн цієї речовини щороку протягом останніх кількох років, що свідчить про надзвичайну інтенсивність роботи правоохоронних органів та їхню здатність перехоплювати величезні обсяги нелегальних вантажів. Ці цифри, однак, є лише верхівкою айсберга, адже вони свідчать не про зменшення пропозиції на ринку, а про колосальні масштаби виробництва, яке досягло історичних максимумів у Південній Америці, де вирощування кокаїнового листа та подальша хімічна обробка сировини досягли такого рівня, що оптові ціни на кокаїн впали до рекордного мінімуму за всю історію спостережень, що своєю чергою робить наркотик доступнішим для злочинних угруповань різного рівня.

Така ситуація створює сприятливе середовище для організованих злочинних угруповань, які дедалі агресивніше націлюються на ринок Сполученого Королівства, визнаючи його одним із найбільших споживачів кокаїну у світі, де попит на цей наркотик залишається стабільно високим, незважаючи на всі зусилля правоохоронних органів та програм профілактики наркозалежності. Цей високий попит стимулює злочинців до пошуку нових, дедалі складніших методів доставки, оскільки традиційні способи ввезення стають дедалі більш ризикованими через посилення контролю на кордонах та в портах, де працюють досвідчені фахівці та використовується сучасне обладнання для виявлення наркотиків.

Наслідки цієї діяльності є руйнівними для суспільства – від насильства, пов'язаного з боротьбою за території впливу між конкуруючими угрупованнями, корупції в портах та на митницях, яка підриває довіру до державних інституцій, до значного зростання кількості злочинів із застосуванням ножів і вогнепальної зброї, що робить вулиці менш безпечними для пересічних громадян. Особливе занепокоєння викликає той факт, що зростання летальних випадків від передозувань, яке збільшилося більш ніж у десять разів протягом останнього десятиліття, частково пов'язане з підвищенням чистоти кокаїну, який надходить на вулиці, оскільки організовані злочинні угруповання більше не мають потреби значно розбавляти його домішками для збереження прибутковості через рекордно низькі закупівельні ціни, а також через поширення практики одночасного вживання кількох психоактивних речовин, що підвищує ризики для здоров'я споживачів.

У відповідь на активні дії правоохоронців, які суттєво ускладнили традиційні маршрути та способи контрабанди, злочинний світ демонструє вражаючу адаптивність та інноваційність, які є характерними рисами сучасного організованого криміналітету, що діє за законами ринкової економіки, де виживають найбільш гнучкі та технологічно підковані гравці. Головним трендом останніх років, який викликає серйозне занепокоєння в експертів та потребує негайної розробки нових методів протидії, стало застосування методів хімічного маскування кокаїну, які виводять контрабанду на абсолютно новий технологічний рівень. Цей підхід виходить далеко за межі простого приховування наркотику в вантажах, яке практикувалося десятиліттями, адже він передбачає зміну фізичних і хімічних властивостей

[6] https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/who-we-are/publications/820-the-cocaine-chemists-transcript-final/file

самої речовини на молекулярному рівні, що робить її практично невидимою для стандартних засобів виявлення. Як пояснюють фахівці агентства, існує два основні різновиди такого маскування, які відрізняються за складністю та ефективністю: просте змішування з речовиною-носієм, наприклад, добривами, промисловим вапном або спеціями, яке все ще залишає певні сліди для досвідченого ока та обладнання, та значно складніший процес хімічного зв'язування, коли молекули кокаїну фактично інтегруються в структуру матеріалу-носія на атомарному рівні, утворюючи нову хімічну сполуку, яка не ідентифікується як наркотик стандартними тестами.

Перелік цих носіїв постійно розширюється й охоплює найрізноманітніші речовини, що свідчить про творчий підхід злочинців до пошуку нових способів маскування, включаючи деревне вугілля, промислове вапно, різноманітні спеції, особливо популярну куркуму, а також синтетичні матеріали, зокрема пластикові вироби різних типів. Експерти припускають, що наступним кроком еволюції цього методу може стати виготовлення з кокаїном безпосередньо пластикових виробів, таких як пляшки для води або пакувальні матеріали, що практично унеможливить їх виявлення стандартними засобами контролю, адже наркотик стане невід'ємною частиною самого предмета, а не сторонньою домішкою. Суть цієї технології полягає в тому, що кокаїн перестає існувати у формі гідрохлориду, до якої звикли службові собаки, які пройшли спеціальне навчання, та стандартні польові тести, які використовуються на кордонах для швидкого виявлення наркотиків, що робить його практично невидимим для обладнання, яке використовується в портах та на пунктах пропуску. Лише після того, як замаскована речовина перетинає кордон і потрапляє до країни призначення, спеціально найняті хіміки, які часто володіють знаннями на рівні вищої освіти та мають значний досвід роботи в хімічній промисловості, здійснюють зворотний процес, видобуваючи чистий кокаїн із носія та формуючи його у звичні блоки, які потім надходять на оптові ринки збуту.

Цей процес вимагає не лише глибоких хімічних знань та практичних навичок роботи з небезпечними речовинами, але й наявності певної інфраструктури, яка включає спеціалізоване обладнання: гідравлічні преси для формування блоків після екстракції, нагрівальні елементи різних типів для прискорення хімічних реакцій, мікрохвильові печі для сушіння та обробки матеріалів, а також потужні витяжні системи, які часто маскуються під вентиляцію звичайних закладів харчування або промислових приміщень, щоб приховати характерний запах, що супроводжує процес екстракції та може викликати підозри у сусідів або випадкових перехожих. Прикметно, що більшість необхідних хімікатів є загальнодоступними й вільно продаються в будівельних магазинах та господарських крамницях, що робить цей метод ще більш привабливим для злочинних угруповань, оскільки їм не потрібно ризикувати, купуючи контрольовані речовини, які можуть привернути увагу правоохоронців. Варто зазначити, що організовані злочинні групи використовують цей метод не лише для ввезення кокаїну до Великої Британії, але й до інших європейських країн, причому випадки виявлення таких вантажів зафіксовані вже більш ніж у 150 випадках по всьому світу з 2022 року, що свідчить про системний характер цієї загрози.

Така витончена технологія не виникла на порожньому місці, адже історія хімічного маскування наркотиків сягає корінням у минулі десятиліття, коли злочинці вже намагалися обходити митний контроль за допомогою хімії. За словами аналітиків, використання хімії для маскування наркотиків відоме ще з часів Пабло Ескобара, легендарного колумбійського наркобарона, який активно використовував різні методи приховування кокаїну в легітимних вантажах, зокрема кокаїн розчиняли у вині, фруктовому пюре або просочували ним тканину, а також занурювали в розчини різних речовин для зміни фізичного вигляду. Однак тоді йшлося про фізичне змішування або просочення, яке не змінювало хімічну структуру молекули наркотику, тож залишалося потенційно виявним за допомогою добре навчених собак або порівняно простих хімічних тестів, які використовувалися правоохоронцями. Існують також нещодавні приклади, коли кокаїн розчиняли в лаку, який використовувався для покриття дерев'яних ручок інструментів, що дозволяло ввезти наркотик у вигляді звичайного

промислового товару, однак цей метод все ще залишав можливість виявлення через характерні хімічні сліди.

Сучасний етап – це якісно новий рівень. Цей перехід від простого приховування до складної хімічної трансформації є прямою відповіддю на успіхи правоохоронних органів, які ускладнили життя контрабандистам, адже організовані злочинні групи добре обізнані про наявне обладнання та методики перевірок на кордонах і постійно моніторять розвиток технологій виявлення, щоб знаходити способи їх обходу.

Цікаво, що хімічне маскування є лише одним з елементів складної логістичної стратегії, яку використовують сучасні злочинні угруповання для забезпечення безперебійного постачання наркотиків на європейський ринок. Як зазначають представники агентства, злочинні угруповання рідко покладаються на один метод, натомість вони диверсифікують свої підходи, створюючи багатоканальну систему поставок, яка дозволяє їм швидко переорієнтуватися у випадку посилення контролю на одному з напрямків.

Поряд із замаскованими вантажами, які стають дедалі популярнішими, активним залишається використання контейнерних перевезень безпосередньо з Латинської Америки або через перевалочні пункти в Західній Африці, де контроль менш суворий, а також поштових відправлень малими партіями та автомобільного транспорту на поромах через Ла-Манш, що дозволяє проникати на територію Великої Британії без значних ускладнень. Останнім часом набуває поширення використання так званих швидкісних катерів, які представляють собою великі надувні човни з потужними двигунами, що розвивають високу швидкість, які виходять з Іспанії чи Португалії назустріч суднам із Південної Америки, щоб перехопити вантаж у відкритому морі, уникаючи портового контролю та будь-якого документування, що робить цей метод надзвичайно привабливим для злочинців.

Також фіксуються випадки застосування підводних човнів для трансатлантичних перевезень, які є складними технічними конструкціями, здатними перетинати океан без спливання на поверхню, що ускладнює їх виявлення радарами та іншими засобами спостереження, а також практика скидання наркотиків за борт із комерційних суден для подальшого збору риболовецькими суднами або швидкісними човнами, які діють за координатами, заздалегідь переданими злочинною мережею.

Така багаторівнева та гнучка система дозволяє злочинцям швидко перенаправляти потоки в разі посилення контролю на одному з напрямків, створюючи постійний виклик для правоохоронців, які змушені адаптуватися з такою ж швидкістю та розробляти нові стратегії виявлення та перехоплення вантажів. Крім того, слід зазначити, що одне й те саме злочинне угруповання може одночасно використовувати різні методи контрабанди залежно від конкретної ситуації, обсягу вантажу, доступних ресурсів та рівня ризику, що робить їхню діяльність надзвичайно складною для прогнозування та протидії.

У відповідь на ці виклики NCA розгорнуло масштабну та багатовекторну операцію, спрямовану на протидію новим загрозам, яка базується на розвідувальному підході та тісній міжнародній координації з партнерами в різних країнах світу. Ключовим елементом цієї стратегії стало визнання того, що традиційні методи виявлення є недостатніми для боротьби з хімічно замаскованими наркотиками, тому було зроблено ставку на розробку новітніх технологій тестування, які б дозволили ідентифікувати кокаїн навіть у такому специфічному стані.

Ця робота, яка тривала майже два роки в тісній співпраці з нідерландськими колегами, які мають значний досвід у боротьбі з контрабандою наркотиків через свої порти, передбачала не лише вивчення методів, які використовують злочинці, але й відтворення цих процесів у лабораторних умовах для глибокого розуміння їхньої хімії та пошуку ефективних способів ідентифікації. Результатом стало створення акредитованих методик, які дозволяють не лише виявляти сліди кокаїну в замаскованому вигляді безпосередньо на кордоні за допомогою вдосконаленого польового обладнання, але й кількісно визначати його вміст у будь-якому

матеріалі-носії, навіть у звичайному мішку корму для тварин, що має критичне значення для подальшого розслідування та судового переслідування.

Проте боротьба з хімічним маскуванням – це лише один із фронтів у ширшій битві, де технологічний прогрес відіграє подвійну роль, стаючи як інструментом для злочинців, так і зброєю для правоохоронців. Як наголошують керівники агентства, злочинці є підприємцями, які активно впроваджують усі доступні технологічні новинки, і хімія в цьому випадку є лише одним із прикладів їхньої адаптивності та креативності у пошуку нових способів обходу закону. Сьогодні спостерігається перехід від твердження, що технології сприяють злочинності, до визнання того, що вони її безпосередньо рухають, прискорюють, глобалізують та роблять значно шкідливішою для суспільства, змінюючи саму природу кримінальної діяльності. Кримінальні групи дедалі частіше використовують дрони не лише для транспортування наркотиків через кордони, але й для доставки невеликих партій безпосередньо споживачам, а також для проведення розвідки та навіть для замахів на своїх конкурентів, що створює нову загрозу для безпеки суспільства. Вони активно застосовують криптовалюти для відмивання коштів, що ускладнює відстеження фінансових потоків та вилучення незаконно отриманих активів, які можуть сягати мільярдів доларів, позбавляючи правоохоронців одного з ключових інструментів боротьби з організованою злочинністю.

Крім того, спостерігається активне використання штучного інтелекту в сферах шахрайства, кіберзлочинності та виготовлення матеріалів сексуального насильства над дітьми, що робить ці злочини більш витонченими та небезпечними. Це створює принципово нову реальність, де злочини легко трансформуються, а злочинці вільно переміщуються між різними видами протиправної діяльності, замовляючи послуги одне в одного та створюючи складні кримінальні мережі, які діють на глобальному рівні, що вимагає від правоохоронців усунення відомчих бар'єрів та переходу до комплексного, міждисциплінарного підходу, який враховував би всі аспекти сучасної злочинності.

Висновки:

- **Експоненційне зростання пропозиції:** Світове виробництво кокаїну сягнуло історичного максимуму, що призвело до рекордного зниження оптових цін, стимулюючи розширення ринків збуту, зокрема у Великій Британії та Європі.
- **Технологічна еволюція контрабанди:** Злочинні угруповання масово переходять від простого приховування наркотиків до хімічного зв'язування кокаїну з побутовими матеріалами (пластик, спеції, добрива) на молекулярному рівні, що робить його невидимим для стандартних тестів і службових собак.
- **Адаптивність кримінальних мереж:** ОЗГ використовують диверсифіковану логістику, поєднуючи хімічне маскування зі швидкісними катерами, підводними човнами та контейнерними перевезеннями, що вимагає від правоохоронців аналогічної багатовекторності.
- **Технології як драйвер злочинності:** Кримінал перетворюється на високотехнологічний бізнес із залученням дипломованих хіміків, використанням криптовалют, дронів та ШІ, що змушує правоохоронні системи переходити від відомчої роз'єднаності до єдиних цифрових мереж.

Усвідомлюючи цю нову реальність, керівництво агентства робить акцент на необхідності досягнення критичної маси ресурсів, найсучасніших технологій та міжнародної інтеграції, які є запорукою успішної протидії організованій злочинності в сучасних умовах. Планується створення єдиної Національної поліцейської служби, яка об'єднає Національне агентство з питань боротьби зі злочинністю, контртерористичні підрозділи та регіональні організовані оперативні групи, що дозволить консолідувати найкращі практики, інтелектуальний потенціал та технологічні розробки для ефективного протистояння загрозам, що не визнають кордонів.

Девізом цієї боротьби стає принцип «мережа проти мережі», адже організована злочинність є складною системою, і для її руйнування необхідно створити ще більш організовану та технологічно оснащену систему правоохоронних органів, яка б могла працювати на випередження та попереджати злочини, а не лише

реагувати на них заднім числом. Ключовими елементами цієї системи мають стати розвідувальний підхід до роботи, який передбачає збір та аналіз інформації про діяльність злочинних угруповань на ранніх стадіях, глибока спеціалізація експертів, які володіють унікальними знаннями та навичками в різних сферах, та глобальна мережа партнерських відносин, які дозволяють виявляти загрози на всіх етапах ланцюга поставок, від полів у Південній Америці, де вирощується кокаїновий лист, до вулиць європейських міст, де наркотики продаються кінцевим споживачам.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що сучасна ситуація в боротьбі з незаконним обігом кокаїну нагадує технологічну гонку озброєнь, де кожна сторона змушена постійно вдосконалювати свої методи, інвестувати в дослідження та розробки та адаптуватися до змін у поведінці іншої сторони.

Організовані злочинні групи, реагуючи на успіхи правоохоронців, ускладнюють свою діяльність, залучаючи кваліфікованих хіміків, інвестуючи в інноваційні методи маскування та постійно шукаючи нові маршрути контрабанди, щоб забезпечити безперебійне постачання свого товару на ринки з високим попитом. Національне агентство з питань боротьби зі злочинністю, своєю чергою, демонструє здатність адаптуватися до цих змін, розробляючи нові методики тестування, вибудовуючи потужну міжнародну коаліцію та інвестуючи в підготовку своїх співробітників, щоб вони могли ефективно протистояти новим загрозам. Визнання того факту, що технології стали головним драйвером злочинності, вимагає від правоохоронних органів не просто наздоганяти злочинців у технологічному розвитку, а випереджати їх, постійно вдосконалюючи свої методи та засоби, об'єднувати зусилля різних відомств та країн та діяти на випередження, щоб не допустити появи нових методів контрабанди.

Лише завдяки постійній пильності, глибокій аналітиці, тісній міжнародній співпраці та готовності інвестувати в нові технології можна сподіватися на стримування цієї глобальної загрози, яка завдає непоправної шкоди здоров'ю нації, безпеці суспільства та економічному добробуту країн. Ситуація вимагає комплексного підходу, який поєднує правоохоронну діяльність, профілактику наркозалежності, лікування хворих та міжнародне співробітництво, оскільки лише спільними зусиллями можна досягти значних результатів у цій довготривалій та виснажливій боротьбі.

Санкції

21 санкційний пакет ЄС [7]

23 липня 2026 року Рада Європейського Союзу ухвалила 21-й пакет обмежувальних заходів у відповідь на війну росії проти України – Рішення Ради зі спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС (CFSP) 2026/1849, що вносить зміни до Рішення 2014/512/CFSP, та кореспондуючий Регламент Ради (ЄС) 2026/1848, який змінює Регламент (ЄС) 833/2014, разом із паралельним набором дзеркальних заходів щодо Білорусі. Пакет включає 218 нових підсанкційних осіб - 48 фізичних та 170 юридичних осіб, що є найбільшим обсягом визначень за останні чотири роки. Ухвалення відбулося на тлі поновлених масованих ударів росії по цивільній інфраструктурі – енергетичній, водопостачальній, медичній, а також культурних і релігійних об'єктах, що прямо зазначено в пресрелізі Ради як безпосередній контекст посилення тиску. Верховна представниця Європейського Союзу із закордонних справ і політики безпеки Кая Каллас у своєму коментарі підкреслила, що пакет вражає понад сто банків і крипто-операторів, понад 40 суден «тіньового флоту» та понад 50 суб'єктів військово-промислового комплексу, пов'язаних із виробництвом далекобійних дронів.

Найбільш об'ємний методологічний масив пакета стосується банківського й фінансового секторів. Рада запровадила заморожування активів і заборону надання коштів для 94 банків та

[7] https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2026/07/23/21st-package-of-sanctions-eu-hits-russian-energy-financial-services-and-crypto-hard/

великих фінансових установ, включно з однією знаковою постаттю російського банківського істеблішменту, а також поширила заборону на здійснення операцій ще на 33 російські кредитні та фінансові установи. Критерії позначення, викладені в преамбулі Регламенту 2026/1848 (пункт 25), артикульовані явно: йдеться про великі або важливі регіональні банки, що обслуговують регіональні й федеральні фінанси та бізнес, банки, що забезпечують транскордонні платежі, банки, що підривають територіальну цілісність України через діяльність на окупованих територіях або надання там фінансових послуг, а також банки, що обслуговують військовослужбовців збройних сил рф. Показово, що вперше заборона на операції поширена на банк, зареєстрований поза межами росії, – киргизьку фінансову установу, пов'язану із Системою передачі фінансових повідомлень (СПФС) Центрального банку рф, а також на три інші небанківські установи третіх країн за сприяння обходу санкцій. Це підтверджує тенденцію, зафіксовану ще в попередніх пакетах: периметр комплаєнс-ризику дедалі виразніше зміщується з юрисдикції рф як такої на інфраструктуру обходу санкцій у третіх країнах.

Пакет суттєво розширює регулювання крипто-активів. Заборону на операції поширено на 14 платформ надання крипто-послуг, зареєстрованих у Грузії, Панамі, ОАЕ, на Маршаллових Островах, у Киргизстані та Білорусі. Методологічно найбільш значущою новелою є запровадження можливості повної заборони операцій із крипто-провайдерами третіх країн: новий інструмент дозволяє ЄС забороняти будь-які операції між оператором ЄС і будь-яким крипто-провайдером, яким користується росія, незалежно від юрисдикції реєстрації такого провайдера, за умови внесення відповідної третьої країни до окремого додатка Рішення 2014/512/CFSP. Преамбула регламенту (пункти 23-24) прямо пояснює логіку: після заборони Регламентом (ЄС) 2026/506 взаємодії з крипто-платформами, зареєстрованими безпосередньо в росії, банки та інші особи в росії почали використовувати платформи третіх країн, частина яких уже позначена за «суттєве перешкоджання» застосуванню Регламенту 833/2014 чи Регламенту 269/2014, новий інструмент є прямою відповіддю на цю схему обходу. Окремо пакет поширює заборону для громадян рф та фізичних осіб-резидентів рф володіти, контролювати чи обіймати посади в органах управління юридичних осіб держав-членів ЄС на будь-яку особу, що надає послуги з крипто-активів у розумінні Регламенту (ЄС) 2023/1114 (MiCA), - це перше пряме інкорпорування визначень MiCA в санкційний регламент, що методологічно засвідчує конвергенцію санкційного права і регуляторної рамки крипто-активів у ЄС.

Пакет також запроваджує вузьку дерогацію для громадян держав-членів, ЄЕП та Швейцарії, яка дозволяє компетентним органам дозволяти зняття коштів або закриття рахунків у щойно позначених установах (додатки XLIV, XLV Регламенту 833/2014) протягом не більш ніж трьох місяців з дати внесення установи до переліку, за умови переказу коштів виключно до фінансових установ, створених у державі-члені, або підконтрольних таким установам. Це типовий інструмент пом'якшення ризику надмірного колатерального впливу санкцій на добросовісних фізичних осіб при збереженні цілісності заборони.

У секторі енергетики пакет призупиняє автоматичне коригування механізму цінової стелі на нафту до 15 липня 2027 року. Преамбула Регламенту 2026/1848 (пункти 10-11) детально пояснює причину: процедура коригування, запроваджена Рішенням (CFSP) 2025/1495, прив'язана до середньоринкової ціни російської нафти за 22-тижневий період, однак закриття Ормузької протоки спричинило виняткові ринкові викривлення, що унеможливлює коректне функціонування формули без ризику завищення стелі. До 15 січня 2027 року Комісія має розрахувати середню ринкову ціну за 22-тижневий період, що розпочався 25 червня 2026 року, і повідомити Раду; на основі цього звіту Рада може ухвалити рішення про перегляд стелі, а за відсутності такого рішення чинна стеля залишається незмінною. Це показовий приклад того, як санкційний механізм, спроєктований під умови стабільного ринку, потребує ручного втручання під час екзогенних шоків.

Пакет розширює критерії санкціонування суден тіньового флоту, включаючи тепер надання допоміжних послуг – бункерування, буксирування та перевалку «з-борту-на-борт» – уже

підсанкційним суднам; додано 41 нове судно (сукупно 673 судна), а також 8 юридичних та 1 фізичну особу в екосистемі тіньового флоту, зокрема вперше агенцію, що надає послуги комплектування екіпажів. Паралельно запроваджено заборону операцій із нафтопереробними заводами в росії та в третіх країнах, що переробляють російську сиру нафту чи білоруські нафтопродукти або сприяють обходу санкцій: включено до списку 18 юридичних і 1 фізичну особу, включно з трьома російськими НПЗ, одним великим білоруським НПЗ та компанією, створеною для продажу білоруських нафтопродуктів у росії. Показово, що заборона на операції (набуває чинності через шість місяців) вперше поширена на грузинський нафтопереробний завод у Кулеві, що торгує та переробляє російську нафту, – це фактично інструмент квазіекстериторіальної дії щодо об'єкта інфраструктури третьої країни, аналогічний за логікою вторинним санкціям. Додано також 5 нафтотрейдерів до переліку суб'єктів заборони операцій за перешкоджання забороні на закупівлю російської сирої нафти й нафтопродуктів.

Пакет вносить до списку санкцій 7 великих суб'єктів золотодобувного сектору, одну з найбільших діамантових компаній, а також кілька суб'єктів гірничодобувної й металургійної галузей. Методологічно це підтверджує актуальність типологій FATF щодо високовартісних товарів (золото, діаманти, дорогоцінне каміння) як каналів обходу фінансових санкцій та відмивання доходів через торгівлю сировиною – сектор, який традиційно складніше піддається фінансовому моніторингу через непрозорість ланцюгів постачання та готівкові розрахунки.

Для стримування здатності росії вести війну, зокрема за допомогою далекобійних дронів, пакет запроваджує 56 індивідуальних санкцій для осіб і компаній військово-промислового комплексу росії, з яких 37 прямо пов'язані з виробництвом і ланцюгом постачання далекобійних дронів. Додатково 51 нову юридичну особу внесено до переліку суб'єктів посилених експортних обмежень щодо товарів і технологій подвійного використання – частина цих суб'єктів розташована в третіх країнах (Китай, включно з Гонконгом, Індія, Казахстан, Киргизстан, Туреччина, ОАЕ) і сприяє обходу експортних обмежень, зокрема щодо мікроелектроніки, верстатів із числовим програмним керуванням та обладнання для обробки напівпровідників. Це системно підтверджує тенденцію останніх пакетів санкцій ЄС – зміщення експортного контролю з прямих постачань до росії на моніторинг вузлів реекспорту й обходу в третіх юрисдикціях.

Окремим і методологічно значущим блоком пакета є посилення правового захисту операторів ЄС у судових спорах, що виникають унаслідок застосування обмежувальних заходів. Регламент дозволяє судам ЄС та державам-членам не визнавати й не виконувати будь-яке рішення, отримане в межах судового провадження, розпочатого в російських судах, у зв'язку з договором чи операцією, виконання якої зачепили обмежувальні заходи за Регламентами 269/2014 та 833/2014, – незалежно від того, чи таке рішення ухвалене відповідно до статті 248.1 чи 248.2 Арбітражного процесуального кодексу рф, норм, що дозволяють російським судам присвоювати собі виключну юрисдикцію над санкційними спорами попри наявність арбітражних застережень на користь інших юрисдикцій. Це надважливий превентивний інструмент проти практики, коли контрагенти, пов'язані з рф, ініціюють паралельні провадження в російських судах для стягнення компенсацій з операторів ЄС, які виконують санкційні обмеження.

Звіти окремих інституцій та експертів

Зміна обличчя організованої злочинності: спецвипуск RUSI фіксує розрив між гібридними кримінальними мережами та застарілими рамками UNTOC [8]

Королівський об'єднаний інститут оборонних досліджень (RUSI) опублікував аналітичний коментар директорки програми досліджень організованої злочинності й поліцейської діяльності Кеті Генлейн. Центральна теза видання полягає в тому, що організована злочинність принципово змінилася за обсягом, характером, масштабом і рівнем складності, тоді як концептуальні засади політичних та операційних відповідей досі здебільшого прив'язані до рамок, сформованих понад 25 років тому з ухваленням Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності (UNTOC). Ця конвенція виникла в іншому геополітичному моменті – на тлі відносно стабільної глобалізації, багатостороннього оптимізму та концептуалізації організованої злочинності як ієрархічної, територіально прив'язаної та специфічної за видом товару. За оцінкою авторів спецвипуску, ці припущення дедалі більше не відповідають дійсності.

Перший тематичний блок видання, представлений дослідженнями Анджели Ме і Паоло Кампани, Анни Серджі та Александра Купатадзе, фіксує, що організована злочинність краще пояснюється як адаптивна, мережева система, глибоко вбудована в легальну торгівлю й економічні системи, аніж як окрема ієрархічна структура. Особливо методологічно значущим є аргумент Купатадзе, який на основі польового досвіду застерігає, що традиційний акцент політики на високовидимих нелегальних товарах – наркотиках і зброї – ризикує затуляти поширення менш видимих незаконних активностей, вбудованих у легітимні ланцюги постачання: такі активності часто стійкіші, менш помітні та економічно інтегрованіші за класичні моделі контрабанди. Фотонарис Серджі, що простежує представника сучасної 'ндрангети від Калабрії до Дюссельдорфа, Картахени й Мельбурна, ілюструє, як історично вкорінені кримінальні організації підтримують спадковість через соціальний і культурний капітал, паралельно розширюючи операційне охоплення на глобальні ринки.

Другий блок, підготовлений Марком Шоу і Яном Теннантом та практиком Стівеном Кавана, аналізує інституційну архітектуру багатостороннього реагування на організовану злочинність від моменту ухвалення UNTOC. Автори простежують як досягнення, так і обмеження цієї архітектури, наголошуючи, що інституційна інертність і нерівномірна відданість держав зобов'язанням стримують адаптивні відповіді на нові загрози. Кавана, спираючись на оперативний досвід міжнародної правоохоронної співпраці, підкреслює практичні обмеження координації в полікримінальному середовищі, де актори одночасно оперують у кількох незаконних ринках і юрисдикціях, – це створює напругу між формальними інституційними процесами й швидкістю, адаптивністю та анонімністю сучасних кримінальних мереж. Це прямо перегукується з викликами, які стоять перед архітектурою міжнародного співробітництва підрозділів фінансової розвідки, зокрема Егмонтської групи, де формалізовані канали обміну інформацією також відстають від швидкості й гнучкості мережевих кримінальних фінансових потоків.

Третій блок є, ймовірно, найбільш прикладним для аналітиків сфери ПВК/ФТ/ФР. Магда Лонг на прикладах росії, Китаю, Західних Балкан та Іспанії демонструє, що організована злочинність є структурною рисою сучасної геополітики, а не її побічним продуктом, і обґрунтовує потребу в «екосистемному підході», що зміщує увагу з конкретних груп на функції, які вони виконують, а також з епізодичного руйнування мереж на довгострокову розбудову стійкості системи. Гізер Маркетт і Метью Редхед розвивають цю тему, картографуючи спектр способів, у які держави аутсорсять чутливі чи приховані завдання кримінальним акторам, за допомогою матриці «держава-домен», і пропонують інтегровані міжвідомчі механізми – зокрема спеціалізовані «клітини» чи робочі групи, що об'єднують

[8] https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/changing-face-organised-crime

розвідку, правоохоронні органи, органи санкційного правозастосування, зовнішньополітичні та безпекові відомства. Ця пропозиція є прямим методологічним аналогом моделі міжвідомчої координації, яку вже частково реалізує українська система, і придатна для порівняльного аналізу її ефективності. Стаття Генлейн і Метта Інса окремо ставить питання про те, чи залишається організована злочинність недооціненою як предмет стратегічної розвідувальної пріоритизації з огляду на її дедалі тісніше переплетення з операціями ворожих держав.

Четвертий блок присвячено зближенню кіберзлочинності та державно-спонсорованих операцій. Вілл Лайн, Джеймі Макколл і Джейсон Нерс показують, що швидкий технологічний прогрес перетворив цифрову злочинність із нішової проблеми на питання національної безпеки, звужуючи розрив у можливостях між кримінальними та державними кіберакторами. Федеріко Варезе досліджує появу «скам-фабрик» та ширші форми полікримінальності в екосистемах кіберзлочинності, картографуючи нову глобальну географію кіберзлочинності з окремими вузлами виробництва та спеціалізованими територіальними хабами. Польове дослідження Міни Чан розкриває, як примус, обман і технологічна інфраструктура поєднуються у транснаціонально організованих скам-комплексах, – це емпіричне підтвердження того, що цифрова злочинність укорінена у фізичних об'єктах контролю та експлуатації. Для сфери фінансового моніторингу це прямо стосується типологій примусового працевлаштування, рахунків-«мулів» та транскордонного переміщення вартості через тіньові платіжні мережі, пов'язані зі скам-компаундами Південно-Східної Азії, які вже фіксувалися у звітах UNODC та FATF.

Завершальний блок аналізує, як організована злочинність трансформує демократію через примус, придушення й підміну функцій держави. Роберт Мугга на прикладах Латинської Америки й Карибського басейну показує ризики тактики mano dura для ослаблення громадської безпеки й демократичних інституцій, натомість обстоюючи розбудову поліцейської, судової та пенітенціарної систем при захисті локальної демократії. Атта Баркіндо на матеріалі північної Нігерії демонструє, як кримінальне підприємництво зливається з ідеологією, вбудовуючись у місцеві засоби існування й формуючи стійкі системи паралельного врядування. Зора Гаузер завершує блок застереженням про наслідки для європейських демократій: помилковий діагноз сучасної організованої злочинності ризикує породжувати неефективні й потенційно дестабілізаційні політичні відповіді, а її польове дослідження в Німеччині фіксує механізми вкорінення злочинності в легальні інституції.

Підсумовуючи, редакторка спецвипуску наголошує на зростаючому розриві між складністю загрози та концептуальним інструментарієм, який використовується для її аналізу й реагування. Видання формулює порядок денний подальших досліджень: глибше опрацювання взаємопроникнення державних і кримінальних акторів у «сірих зонах», диверсифікації цифрових незаконних економік, а також наслідків полікримінальності для аналізу й правозастосування, включно з роллю збройних сил, розвідувальних служб, правоохоронних партнерств і регуляторних органів. Для української системи ПВК/ФТ/ФР ключовий меседж полягає в тому, що ризик-орієнтовані типології, побудовані навколо окремих товарних категорій чи ієрархічних груп, потребують принципового оновлення для врахування

Висновки:

- Типології ризиків, побудовані навколо окремих товарів або ієрархічних груп, потребують оновлення, щоб охопити екосистемну злочинну діяльність у законній торгівлі.
- Інтегровані державні злочинні осередки, що поєднують розвідку, правоохоронні органи та заходи з виконання санкцій, пропонують шаблон для подолання ізольованих відповідей.
- Поєднання кіберзлочинності з державними операціями означає, що фінансові розвідувальні органи повинні розглядати розвідувальні дані про кіберзагрози як основний вхідний елемент типології.
- Моделі шахрайства, побудовані на примусовій праці та рахунках мулів, вимагають спеціальних типологій фінансових розвідувальних органів щодо підпільного переказу вартості.

функціонально-екосистемних, гібридних і цифрово-опосередкованих форм сучасної злочинності.

Відкриті проблеми врядування ризиками передового штучного інтелекту [9]

Дослідницька ініціатива Oxford Martin AI Governance Initiative Оксфордського університету спільно з понад двадцятьма співавторами з MIT (Computer Science and Artificial Intelligence Laboratory, MIT Future Tech), Стенфордського університету, Університету Пердью, Університету Торонто, а також незалежних організацій SaferAI, AI Standards Lab, Concordia AI, The Future Society, Center for AI Risk Management & Alignment та UC Berkeley Center for Long-Term Cybersecurity опублікувала методологічну працю «Open Problems in Frontier AI Risk Management». Мета документа – систематично зафіксувати невирішені методологічні проблеми управління ризиками передового штучного інтелекту на кожному з п'яти етапів процесу управління ризиками – плануванні, ідентифікації, аналізі, оцінюванні та пом'якшені ризиків – за структурою, узгодженою зі стандартами ISO 31000:2018 та ISO/IEC 23894:2023, з пріоритетом безпекового підходу ISO/IEC Guide 51:2014. Автори прямо зазначають, що документ не пропонує готових рішень, а є проблемно-орієнтованим порядком денним, доповненим «живим» онлайн-репозиторієм, призначеним координувати зусилля розробників, регуляторів, органів стандартизації та незалежних оцінювачів.

Методологічно цінним є запропонований авторами розподіл усіх виявлених проблем на три типи: (a) відсутність наукового чи технічного консенсусу, (b) неузгодженість із усталеними рамками управління ризиками або виклики для них, і (c) недоліки імплементації попри формальний консенсус і узгодженість. Цей розподіл дозволяє диференціювати відповідальних акторів і механізми реагування – тип (a) вимагає подальших досліджень, тип (b) – перегляду самих стандартів, тип (c) – посилення практики правозастосування й нагляду. Такий підхід є придатним аналітичним інструментом і для органів фінансового нагляду, які оцінюють зрілість власних вимог до впровадження AI постачальниками фінансових послуг.

На етапі планування ризиків автори фіксують кілька невирішених проблем встановлення сфери й контексту. Оперативне визначення непередбачуваних і навмисно шкідливих застосувань передових систем залишається слабко операціоналізованим, оскільки рамки прогнозування зловживань є незрілими, особливо для систем, чиї можливості залежать від контексту, промптів та інтеграції з інструментами. Окремою проблемою є визначення меж для модульних, вбудованих у постачальницькі ланцюги систем – коли один і той самий актор одночасно є і провайдером, і виробником, а сама система переналаштовується для використання в різних секторах, стандартна рольова модель «провайдер-виробник-користувач» розмивається. Особливо важливим для регуляторної практики є застереження щодо класифікаційних режимів: якість категоризації систем за рівнями ризику (за аналогією з підходом Акта ЄС про штучний інтелект) залежить від якості й стійкості базової класифікаційної схеми, а погано специфіковані категорії уразливі до стратегічної поведінки акторів, які «грають» на порогових значеннях, щоб знизити регуляторне навантаження, – проблема, методологічно ідентична викликам ризик-орієнтованого підходу в комплаєнсі, де клієнти й продукти можуть штучно позиціонуватися нижче порогів посиленої перевірки.

На етапі ідентифікації ризиків автори констатують, що наявні узагальнені таксономії ризиків AI (AI Risk Repository, AI Risk Atlas, OWASP Top 10) недостатньо враховують специфічні для передових систем нелінійні взаємодії та ефекти комбінування можливостей. Ідентифікація потенційних подій, засобів контролю й наслідків обмежена дефіцитом історичних даних: наявні бази даних інцидентів (AI Incident Database, OECD AI Incidents and Hazards Monitor) формуються на основі добровільного звітування, а отже не є репрезентативними – у них радше потрапляють інциденти, що привернули публічну увагу, аніж ті, що мають найвищу ймовірність чи тяжкість наслідків. Аналогічно, засоби контролю, розроблені для передових

[9] https://aigi.ox.ac.uk/wp-content/uploads/2026/02/Open-Problems-in-Frontier-AI-Risk-Management-Final.pdf

систем, здебільшого не мають усталеної історії застосування, що ускладнює документування їхньої операційної ефективності з тим самим рівнем упевненості, який притаманний контролям у зрілих галузях.

На етапі аналізу ризиків основним інструментом внутрішнього інформування є оцінки можливостей моделі («model evaluations»), які використовуються для визначення того, чи перетнуто порогові значення, що вимагають запровадження запобіжників, обмеження доступу чи затримки розгортання системи. Автори наголошують на ключовому методологічному застереженні: оцінки можливостей вимірюють те, що модель здатна виконати, а не безпосередньо ризик, який вона становить, – тому результати оцінювання не можна автоматично тлумачити як міру ризику. Додатково існує проблема відтворюваності: результати оцінок можуть бути високочутливими до незначних відмінностей у формулюванні запитів і реалізації тестового середовища, а оцінювання систем із дедалі вищими можливостями стає менш надійним саме тоді, коли ставки зростають, – особливо в агентних сценаріях, де модель може впливати на власне оцінювання.

Одним із найбільш методологічно застосовних для сфери ПВК/ФТ/ФР є розділ про зовнішнє оцінювання. Автори фіксують, що чинна практика зовнішніх оцінок фронтирних систем часто є гібридною формою незалежності: розробник самостійно обирає й фінансує оцінювача, визначає обсяг перевірки і зберігає право вето на публікацію негативних результатів. Дослідники, на яких посилаються автори, прямо порівнюють цю ситуацію з добре задокументованими конфліктами інтересів у фінансовому аудиті, де залежність аудитора від клієнта історично підважувала якість і незалежність висновків. Запропоновані засоби пом'якшення – незалежні аудиторські комітети, публічне декларування конфлікту інтересів, пулове чи публічне фінансування аудитів, регуляторно керовані переліки оцінювачів із ротацією призначень для зниження ризику «звикання», а також юридичний захист сумлінних оцінювачів від переслідування – практично дослівно відтворюють дискусію про незалежність зовнішнього аудиту та ротацію аудиторів, яка десятиліттями точиться у сфері фінансового нагляду і яка прямо застосовна до вимог щодо незалежної верифікації ШІ-рішень, які СПФМ впроваджують у процеси комплаєнсу.

Висновки:

- Фінансові наглядові органи можуть спиратися на наведену у звіті поетапну таксономію відкритих проблем для структурування вимог щодо валідації моделей AI.
- Брак структурної незалежності зовнішніх оцінювачів AI, що перегукується з конфліктами інтересів у фінансовому аудиті, підсилює аргументацію на користь обов'язкових незалежних аудитів.
- Відсутність стандартизованого моніторингу AI після розгортання має паралелі із зобов'язаннями щодо валідації, які вже висуваються до технологій моніторингу у сфері ПВК/ФТ.
- Системи класифікації, вразливі до маніпуляцій із пороговими значеннями, мають пряме відношення до скорингу ризиків клієнтів та продуктів на базі AI.

Автори виділяють три категорії інформації, необхідної для пост-впровадженого моніторингу передових систем: дані про інтеграцію й використання моделі, дані на рівні застосунків та дані про вплив і інциденти. Наразі збір цих даних залишається переважно добровільним, фрагментованим і слабко стандартизованим, а розкриття інформації розробниками – обмеженим. Окремо розглядається криміналістичний аналіз моделей – техніки трасування (вбудовування ідентифікованих патернів у вихідні дані моделі) і методи нанесення водяних знаків, які дозволяють однозначно ідентифікувати модель або підтвердити походження контенту; автори прямо вказують на невирішене питання того, як регулятори й аудитори можуть використовувати ці інструменти для атрибуції відповідальності за завдану шкоду. Це є прямим методологічним аналогом потреби в регулярній валідації та налаштуванні систем транзакційного моніторингу після їх впровадження, яка вже є усталеною наглядовою вимогою для банків.

У частині моделювання й оцінювання ризиків автори констатують, що ця практика для передового AI залишається незрілою порівняно з усталеними галузями – атомною енергетикою, авіацією, кібербезпекою, – хоча дедалі частіше запозичує їхні техніки (аналіз дерева відмов, аналіз дерева подій). Критерії прийнятності ризику, за аналогією з принципом ALARP, включно з вимогою «запасу безпеки», закріпленою, зокрема, Кодексом практики ЄС для моделей AI, застосовуються компаніями вкрай нерівномірно: одні розробники використовують порогові значення як прості «розтяжки» (не випускати / зупинити розробку), інші – як шкалу заходів безпеки, а більшість не враховує запасу безпеки, що вимагається регуляторними документами. Ця неоднорідність ускладнює для регуляторів, органів нагляду й користувачів формування уявлення про фактичний рівень ризику й обґрунтованість рішень розробників – проблема, структурно ідентична неоднорідності підходів фінансових установ до встановлення порогів ризик-апетиту в програмах ПВК/ФТ/ФР.

Хоча документ безпосередньо не присвячений фінансовому сектору чи фінансовому моніторингу, його структурований перелік «відкритих проблем» має пряме методологічне значення для органів, що розробляють вимоги до застосування AI у системах транзакційного моніторингу, скринінгу та повідомлень про підозрілі операції. П'ятиетапна структура управління ризиками, проблема незалежності зовнішнього аудиту, вимоги до моніторингу після впровадження та неоднорідність порогових значень прийнятності ризику становлять готовий понятійний апарат, який Національний банк України та Держфінмоніторинг можуть використати для формування власних методологічних вимог до валідації AI-рішень у комплаєнс-процесах СПФМ.

Міграція, організована злочинність та криза довіри в урбанізованому світі [10]

Район Істлі у Найробі, який його мешканці та гості міста з любов'ю називають «Маленьким Могадішо», є яскравим і водночас трагічним втіленням міського парадоксу, який дедалі частіше зустрічається у країнах Глобального Півдня. Це один із найзаможніших комерційних центрів кенійської столиці, що забезпечує близько тридцяти відсотків усіх надходжень до бюджету Найробі, а водночас – епіцентр вуличної злочинності, нелегальної міграції, земельних рейдерств та впливу організованих злочинних угруповань, які діють майже безкарно.

Як переконливо випливає з детального аналізу, проведеного в рамках проєкту «Shared Security Dialogues» за підтримки британського Фонду сприяння стабільності (Foreign, Commonwealth and Development Office), саме переплетення цих факторів – від хронічної політичної нестабільності в Сомалі до системної корупції в місцевій поліції та органах влади – створює той порочний цикл незахищеності та взаємного відчуження, який формує повсякденне життя сомалійських мігрантів, біженців та корінних мешканців, які вже не одне десятиліття називають цей район своїм домом.

Ключова теза звіту, яка проходить червоною ниткою через усі розділи, полягає в тому, що різні нелегальні ринки в Істлі не існують ізольовано один від одного, а навпаки, підживлюють та зміцнюють один одного, утворюючи надзвичайно стійку та адаптивну екосистему безкарності, яка чинить опір будь-яким спробам її руйнування ззовні. Центральною ланкою цієї системи, її своєрідним нервовим вузлом, є глибока історична та емоційна недовіра між сомалійською громадою та державними інституціями Кенії, насамперед поліцією, яка для багатьох мешканців є не символом захисту та правопорядку, а джерелом постійного страху, принижень та матеріальних збитків. Історична напруга, яка різко загострилася під час глобальної «війни з терором» та після кривавої атаки терористичного угруповання «Аш-

[10] https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2026/07/Antonio-Sampaio-Ken-Opala-City-of-contrasts-GI-TOC-July-2026.pdf

Шабаб» на торговельний центр Westgate Mall у 2013 році, призвела до того, що поліція сприймає Істлі як осередок терористичних загроз та кримінального світу, а пересічні сомалійці – як вороже налаштовану окупаційну силу, яка приходить не для допомоги, а для вимагання та покарання. Ця взаємна стигматизація має руйнівні наслідки для соціального капіталу району, адже вона унеможливлює партнерство та спільне вирішення проблем безпеки, які є нагальною потребою для всіх без винятку мешканців.

Корупція в Істлі перестала бути просто тінню закону або другорядною проблемою; вона стала його повноцінним та загальноприйнятим замінником, своєрідною неформальною податковою системою, яка регулює відносини між громадянами та державою. Мешканці змушені тримати значні суми готівки вдома не для заощаджень чи розвитку бізнесу, а на випадок раптового арешту, щоб мати змогу негайно «викупити» себе з поліцейської дільниці, уникнувши тривалого ув'язнення та судових процедур, які заздалегідь вважаються упередженими. Ця практика змушує сомалійців звертатися до традиційних механізмів вирішення конфліктів, таких як maslaha (або masilaha), що ґрунтується на звичаєвому праві та авторитеті поважних старійшин, які виступають у ролі медіаторів. Хоча такий підхід безсумнівно сприяє збереженню соціальної згуртованості та запобігає ескалації насильства на побутовому рівні, він часто залишає серйозні кримінальні злочини, зокрема торгівлю людьми, насильницькі дії та організовану злочинність, без належного покарання в межах офіційної судової системи, що, у свою чергу, сприяє високому рівню рецидивізму та створює атмосферу безкарності для злочинців, які знають, що можуть уникнути відповідальності за допомогою громадської медіації.

Вразливість сомалійської громади в Істлі значною мірою визначається стрімкими демографічними змінами, спричиненими глобальними кліматичними зрушеннями, які дедалі відчутніше впливають на Африканський Ріг. Тривалі та руйнівні посушливі періоди, які стають все більш частими та інтенсивними на півночі Кенії та в сільських районах Сомалі, є потужним фактором виштовхування, який безжально жене переважно аграрне населення зі зневоднених та непридатних для життя територій до переповнених міст у пошуках води, їжі та хоч якихось засобів для існування. Істлі, завдяки вже сформованій соціальній інфраструктурі, наявності великої діаспори, яка надає підтримку новоприбулим, та відносній близькості до основних транспортних артерій, стає природним і майже єдиним можливим притулком для цих мігрантів.

Однак цей постійний потік внутрішньо переміщених осіб та транскордонних біженців, які прибувають до Істлі з руїн своїх домівок та зі зруйнованими надіями, створює благодатний ґрунт для процвітання злочинних мереж, які спеціалізуються на експлуатації найбільш вразливих категорій населення. Сучасна політика Кенії у сфері біженців, включаючи прогресивний на папері Закон про біженців 2021 року, який декларує бажаний перехід від застарілої табірної моделі розміщення до активної локальної інтеграції в містах, на практиці стикається з величезними бюрократичними перепонами, які перетворюють ці благі наміри на чергову пастку для біженців. Неможливість легально отримати дозвіл на роботу через неузгодженість баз даних між різними державними відомствами та надмірно складні вимоги до роботодавців доводити відсутність відповідних спеціалістів серед місцевого населення змушують мігрантів шукати обхідні, часто незаконні шляхи заробітку та легалізації свого перебування.

Саме тут, у цьому безпросвітному бюрократичному глухому куті, розквітає могутня підпільна індустрія підробки документів, яка стала одним із найприбутковіших та найнебезпечніших видів злочинної діяльності в Істлі. Фальшиві національні ідентифікаційні картки, закордонні паспорти, свідоцтва про народження, дипломи про освіту та документи про статус біженця, які виготовляються прямо в готелях та орендованих квартирах за активної участі корумпованих державних службовців, реєстраторів, технічних спеціалістів, місцевих бізнесменів і навіть начальників поліцейських дільниць, є тим універсальним ключем, що відмикає двері для безлічі інших видів транснаціональної злочинності. Підроблені документи дозволяють нелегальним мігрантам зі Сходу та Африканського Рогу безперешкодно

пересуватися так званим «південним маршрутом» через Танзанію, Замбію, Малаві та Мозамбік до Південної Африки, яка залишається для багатьох заповітною метою, або використовувати Кенію як транзитний хаб для подальшої подорожі до Європи через небезпечну Лівію.

Особливо трагічним та болючим виміром цієї системної проблеми є жахлива практика торгівлі людьми, яка тісно переплетена з корупцією, і перетворює життя тисяч людей на товар, що купується та продається з приголомшливою жорстокістю. Водночас жінки з Уганди, Ефіопії, Руанди та Бурунді, яких заманюють фальшивими та привабливими пропозиціями роботи домогосподарками або офіціантками в країнах Перської затоки, потрапляють у справжнє сексуальне рабство в готелях та орендованих квартирах Істлі, де їх охороняють бойовики, а персонал цих закладів отримує свою частку прибутку за збереження таємниці та уникнення уваги з боку правоохоронних органів.

Економічне підґрунтя злочинної активності в Істлі яскраво та безжально ілюструє феномен земельного рейдерства, який став справжньою епідемією, що загрожує соціальній стабільності всього регіону. Стрімке зростання попиту на житло через безперервну міграцію призвело до того, що ціни на нерухомість тут є одними з найвищих у всій країні, а в деяких сегментах ринку вони перевищують показники центральних районів Найробі, а це, у свою чергу, приваблює могутні та добре організовані картелі, які діють у тісній змові з представниками місцевої влади.

Механізм дій земельних рейдерів відпрацьований до автоматизму та вражає своєю цинічністю: за сприяння корумпованих чиновників з муніципалітету та земельного кадастру видаються підроблені або незаконно переоформлені документи на земельні ділянки, які часто перебувають у державній власності або належать соціальним установам, а потім, у глибоку ніч, бандити вибивають двері, викидають речі на вулицю та зганяють мешканців із соціального житла, шкільних дворів, лікарняних корпусів та навіть військових об'єктів, щоб звільнити місце для зведення прибуткових багатоповерхівок, торговельних центрів та готельних комплексів. Незважаючи на численні судові процеси та рішення Комісії з адміністративної юстиції Кенії, яка рекомендувала притягнути до кримінальної відповідальності посадовців, які схвалювали незаконні будівництва, рейдерство триває з новою силою, оскільки прибутки від цього бізнесу є колосальними, а ризики покарання – мінімальними через корупцію в судовій та правоохоронній системах.

Цей процес безпосередньо та нерозривно пов'язаний із глобальним відмиванням грошей, адже будівельна галузь Кенії, як переконливо свідчить Національна оцінка ризиків, лідирує за обсягами відмивання незаконних капіталів, випереджаючи навіть фінансовий сектор та видобувну промисловість. За даними звіту, будівельний сектор, який становить лише 20% усіх юридичних осіб у країні, відповідає за 57% усіх випадків легалізації злочинних доходів. Політики з провідних національних партій відкрито заявляють про торговельні центри в Істлі, збудовані «на брудні гроші», що викликає обурення та протести з боку місцевої бізнес-спільноти, яка публічно засудила «організовану кампанію, спрямовану на підрив сомалійського бізнесу». Це розхитує і без того крихку віру в те, що держава здатна відрізнити законний підприємницький капітал, створений важкою працею багатьох поколінь, від злочинного капіталу.

Не менш дестабілізуючу, а часто й навіть більш відчутну на рівні повсякденного життя, роль відіграють місцеві злочинні угруповання, які в Кенії традиційно використовуються політиками як ефективний інструмент впливу, залякування опонентів та мобілізації виборців у напружені передвиборчі періоди. В Істлі безроздільно домінує потужна бандитська структура під назвою «Super Power», яка займається систематичним вимаганням так званої «данини за захист» з водіїв мікроавтобусів (матату), які курсують міськими маршрутами, а також з приватних операторів вивезення сміття, намагаючись витіснити конкурентів та монополізувати цей прибутковий ринок.

Цей випадок є надзвичайно показовим для розуміння глибинних механізмів функціонування організованої злочинності в умовах слабкої державності: системна неспроможність міської влади Найробі забезпечити навіть елементарні базові послуги, такі як регулярний вивіз побутових відходів у бідних кварталах, де сміття перетворюється на серйозну санітарну та екологічну проблему, створює вигідну економічну нішу для кримінальних груп, які з готовністю беруть на себе ці функції за гроші, стаючи неформальними монополістами у сфері, яка має життєво важливе значення для здоров'я сотень тисяч людей.

Жорстокі та часто позасудові методи боротьби з цими бандами, які застосовувала кенійська поліція, не викорінюють проблему, а лише тимчасово розганяють бандитські угруповання по сусідніх районах, консервуючи та переміщуючи криміногенну ситуацію, а не знищуючи її коріння. Такий підхід підриває довіру до держави та породжує відчуття беззахисності, адже мешканці розуміють, що поліція не здатна їх захистити, а натомість сама стає джерелом загрози. Спроби впровадити модель громадської поліції Nyumba Kumi, яка передбачає залучення волонтерів до патрулювання та інформування про підозрілі випадки, виявилися недостатньо ефективними через брак ресурсів, відсутність стимулів для волонтерів та нерозуміння складних механізмів організованої злочинності, які потребують професійного аналізу та глибшого розслідування.

У відповідь на цей комплекс взаємопов'язаних загроз, які створюють справжню пастку для мешканців Істлі, у рамках серії діалогів за участі представників громадянського суспільства, бізнесу, правоохоронних органів та місцевої влади було напрацьовано серйозний та структурований пакет практичних рекомендацій, що лягли в основу супровідного документа «Shared Security Pact». Його ключові та найбільш перспективні акценти зосереджені на ліквідації корупційних «чорних дір» у взаємодії між громадянами та державою шляхом впровадження передових цифрових технологій та механізмів прозорості.

Найважливішим та найбільш очікуваним кроком визнано тотальну та прискорену цифровізацію всього спектру адміністративних послуг, починаючи від видачі ідентифікаційних посвідчень та бізнес-ліцензій до реєстрації земельних угод та отримання дозволів на будівництво, що дозволить суттєво зменшити безпосередній фізичний контакт між заявниками та бюрократами, який є основним середовищем для хабарництва та вимагання.

Окремий та надзвичайно важливий блок рекомендацій стосується кардинального реформування поліцейської моделі Nyumba Kumi, а саме переведення її від пасивного спостереження та реагування на вже скоєні злочини до активної аналітичної роботи, глибокого розслідування, із належним матеріальним заохоченням волонтерів, підвищенням їхньої професійної кваліфікації та створенням дієвих механізмів підзвітності перед громадою.

Висновки:

- **Взаємопідсилення нелегальних ринків.** У Істлі різні форми організованої злочинності – підробка документів, торгівля людьми, рейдерство, наркоторгівля та вимагання – діють як єдина екосистема, де одна незаконна практика створює умови для процвітання іншої.
- **Кліматичні зміни як мультиплікатор ризиків.** Посушливі умови в Сомалі та на півночі Кенії є потужним фактором, який змушує сільське населення мігрувати до міст, де вони стають легкою здобиччю для злочинних мереж через брак легальних шляхів інтеграції та соціального захисту.
- **Системна корупція та криза довіри до держави.** Поліція та місцева влада сприймаються сомалійською громадою не як захисники, а як вимагачі, що змушує мешканців покладатися на традиційні механізми правосуддя, які не здатні ефективно боротися з організованою злочинністю та серйозними кримінальними правопорушеннями.
- **Державна неспроможність як каталізатор злочинності.** Брак базових послуг – вивезення сміття, безпечне житло, доступ до документів та правосуддя – створює економічні ніші, які заповнюють кримінальні угруповання, перебираючи на себе функції держави та посилюючи свій вплив на території.

Важливим та делікатним кроком є офіційне визнання обмеженості та небезпечності традиційного правосуддя maslaha у випадках серйозних кримінальних правопорушень, із чітким та неухильним розмежуванням: для дрібних побутових та майнових конфліктів, де сторони бажають примирення, медіація старійшин є доцільною та корисною, але для торгівлі людьми, насильства, організованої злочинності та корупції має бути передбачено безальтернативне та обов'язкове звернення до офіційної судової системи із забезпеченням усіх правових гарантій та пропорційним покаранням, що дозволить подолати атмосферу безкарності.

Також пропонується суттєво посилити захист інформаторів та жертв злочинів, створити конфіденційні та анонімні гарячі лінії підтримки з багатомовною підтримкою, включаючи сомалійську та суахілі, забезпечити безкоштовну юридичну допомогу та програми релокації для найбільш вразливих осіб, а головне – запровадити принцип наступності та стабільності кадрів на рівні місцевих адміністрацій та поліцейських дільниць, щоб поліція перестала сприйматися як тимчасовий окупаційний контингент, а стала довгостроковим, передбачуваним та надійним партнером для громади.

Таким чином, Істлі постає перед нами не просто як локальний район кенійської столиці, а як дзеркало найгостріших глобальних викликів сучасності, де з надзвичайною концентрацією стикаються міграція, стрімка урбанізація, слабкість інституцій та адаптивна потужність транснаціональної організованої злочинності.

Звіт GI-TOC з усією різкістю наголошує на принциповій істині: вирішення проблем безпеки в Істлі абсолютно неможливе без комплексної та глибокої економічної та соціальної інтеграції новоприбулих мігрантів та біженців. Без створення легальних, доступних та зрозумілих шляхів отримання житла, офіційної роботи, якісних документів та базових соціальних послуг мільйони знедолених людей залишатимуться беззахисними заручниками посередників – від корумпованих поліцейських та фальшивих адвокатів до безжальних торговців людьми.

Подолання цього болючого та небезпечного розриву між формальним правом та реальним життям вимагатиме не лише силових поліцейських заходів, які довели свою неефективність, але й довготривалої, кропіткої та системної роботи з побудови довіри, яка десятиліттями систематично руйнувалася через хронічну стигму, дискримінацію та принизливі репресивні політики. Лише об'єднавши зусилля держави, громадянського суспільства, бізнесу та самих мешканців, можна розірвати те порочне коло насильства, корупції та безкарності, яке вже занадто довго душить це багате на історію та потенціал місце.

Китайські інвестиції в Європі крізь призму офшорних структур [11]

Журналістське розслідування, проведене міжнародним консорціумом OCCRP за участі низки європейських медіа, виявило масштабну та водночас малопомітну присутність китайського державного капіталу в критичній інфраструктурі, нерухомості та стратегічних секторах економіки країн Європейського Союзу, і ця присутність виявилася набагато глибшою та різноманітнішою, ніж це було прийнято вважати в публічному дискурсі останніх років.

В центрі уваги опинилося Державне управління валютного контролю Китаю (SAFE), яке виступає оператором найбільших у світі золотовалютних резервів, і цей факт сам по собі надає всьому розслідуванню особливого ваги, адже йдеться не про приватну корпорацію чи навіть про великий державний холдинг, а про інституцію, яка безпосередньо відповідає за управління фінансовою потугою другої економіки світу. Протягом останніх чотирнадцяти років цей потужний фінансовий інститут, підпорядкований центральному банку КНР, через багатошарову мережу компаній-оболонок з Британських Віргінських Островів та холдингових фірм з Люксембургу акумулював частки в активах, розкиданих щонайменше вісьмома

[11] https://www.occrp.org/en/investigation/a-police-hq-wind-farms-and-natural-gas-mapping-the-european-holdings-of-chinas-central-bank

європейськими країнами, і щоразу йшлося не про поодинокі випадки, а про системну, сплановану та довготривалу стратегію розміщення капіталу, яка охоплює як традиційну енергетику, так і новітні цифрові платформи, як елітну нерухомість у столичних містах, так і складські комплекси в промислових регіонах Центральної Європи.

Головною особливістю цієї інвестиційної стратегії є її навмисна непрозорість, яка, на думку експертів, не є випадковістю чи побічним ефектом використання офшорних схем, а радше виваженою політикою уникнення публічного контролю, що узгоджується із загальним стилем роботи SAFE, яке відоме своєю закритістю та небажанням розкривати деталі своїх інвестиційних рішень навіть перед китайською громадськістю. Використання офшорних юрисдикцій та складної корпоративної архітектури, що включає трастові фонди, холдинги та номінальних власників акцій, дає змогу SAFE залишатися в тіні навіть у країнах із розвиненим законодавством про розкриття інформації, таких як Нідерланди, Бельгія чи Велика Британія, де вимоги до прозорості корпоративної структури є одними з найсуворіших у світі.

Лише в Люксембурзі вдалося ідентифікувати 28 компаній, які безпосередньо чи опосередковано пов'язані з китайським регулятором, причому більшість із цих структур мають однакову юридичну адресу в будівлі, де також розташований офіс Bank of China, державного комерційного банку, що свідчить про тісний інституційний зв'язок та, ймовірно, про єдиний центр ухвалення рішень, розташований далеко за межами Європи. Журналісти виявили, що директори та акціонери цих люксембурзьких фірм часто повторюються, створюючи замкнену мережу взаємопов'язаних осіб, які виступають номінальними держателями акцій для головного бенефіціара, і ця кадрова стабільність є ще одним доказом того, що ми маємо справу не з випадковим набором інвестиційних інструментів, а з добре налагодженою машиною з прихованого розміщення державного капіталу.

Одним із найпоказовіших прикладів є придбання частки в іспанському газорозподільчому секторі, яке демонструє, як через ланцюг володіння, що складається з віргінської фірми та трьох люксембурзьких холдингів, SAFE отримало контроль над 33,75% акцій компанії, яка, своєю чергою, володіє структурою Madrileña Red de Gas, ключовим постачальником природного газу для сотень тисяч домогосподарств і підприємств у Мадридському регіоні, і це не просто фінансова угода, а стратегічне проникнення в саме серце енергозабезпечення іспанської столиці, яка є одним із найважливіших економічних і політичних центрів Південної Європи. Цей актив має безпосереднє відношення до енергетичної безпеки, і хоча частка SAFE є міноритарною, вона все одно дає доступ до внутрішньої інформації про діяльність компанії, її інвестиційні плани, технічний стан мереж та вразливі місця, що в умовах геополітичної напруженості може бути використано як важіль впливу.

Подібна логіка простежується й у Великій Британії, де китайське відомство опосередковано володіє 49% часткою у трьох великих наземних вітряних електростанціях у Вельсі та Шотландському нагір'ї, що є частиною стратегії переходу на відновлювальну енергетику, і цей пакет акцій є настільки значним, що фактично надає китайському інвестору право вето на ключові рішення щодо розвитку цих об'єктів, включаючи питання модернізації, продажу або навіть передачі в управління третім особам.

Проте портфель SAFE не обмежується енергетичними активами, і це, мабуть, найважливіший висновок розслідування, оскільки воно демонструє, що китайський державний капітал прагне охопити якомога ширший спектр секторів європейської економіки, створюючи таким чином розгалужену мережу впливу, яка виходить далеко за межі традиційних сировинних або енергетичних угод. Журналістам вдалося встановити, що ця установа має міноритарні, але відчутні вкладення в об'єкти комерційної нерухомості, зокрема торгові центри Cabot Circus у Брістолі та Fosse Shopping Park поблизу Лестера, які є важливими точками роздрібної торгівлі на південному заході та в центральній частині Англії, а також студентські гуртожитки при кількох британських університетах, що свідчить про інтерес до сектору освітньої інфраструктури, який часто недооцінюється з погляду стратегічного значення, але є важливим для формування людського капіталу та наукових зв'язків.

Окремо варто відзначити придбання близько 10,63% акцій поромного перевізника, що сполучає острів Вайт із материком, і хоча цей пакет видається невеликим, він демонструє диверсифікацію інтересів у транспортну сферу, яка має критичне значення для забезпечення мобільності населення та логістичних ланцюгів у регіоні, який залежить від морського сполучення. У Франції китайський державний інвестор через люксембурзький інвестиційний фонд контролює близько 1% компанії Vauban Infra Fibre SAS, яка спеціалізується на оптоволоконних мережах для сільських територій та масштабних дата-центрів, і цей напрямок інвестицій, хоч і виглядає як незначний, набуває стратегічного значення в контексті розвитку цифрової інфраструктури, особливо в умовах зростаючих геополітичних ризиків, пов'язаних із кібербезпекою та технологічним суверенітетом Європи.

Особливе занепокоєння експертів викликають об'єкти, наближені до інституцій Європейського Союзу та правоохоронних органів, і це не випадково, адже йдеться про символи державної влади та безпекової архітектури, доступ до яких для іноземної держави завжди є чутливим питанням.

У Брюсселі SAFE володіє часткою в бельгійській компанії, якій належить офісна будівля, що використовується установами ЄС, включно з Єврокомісією, а також сучасний офісний центр, де розташована штаб-квартира бельгійської федеральної поліції, і хоча представники Єврокомісії наголосили на дотриманні суворих стандартів безпеки протягом усього циклу експлуатації будівель, сам факт присутності китайського державного капіталу в таких делікатних локаціях породжує питання про потенційну вразливість до шпигунства, економічного тиску чи саботажу, ризики, які вже неодноразово озвучувалися в доповідях Європейського парламенту та національних розвідувальних служб. Аналітики зазначають, що навіть якщо безпосереднього доступу до секретної інформації немає, саме володіння нерухомістю, яка використовується європейськими чиновниками, дає змогу збирати дані про режим роботи, потоки людей, системи безпеки та інші операційні деталі, які в сукупності можуть становити значний інтерес для розвідки будь-якої великої держави.

Ще одним важливим географічним напрямком є Польща, де SAFE опосередковано контролює дев'ять місцевих компаній, які фігурують як власники або довгострокові орендарі 71 земельної ділянки, і це один із наймасштабніших проявів китайської присутності в Центральній Європі, який часто залишався поза увагою західних ЗМІ. На цих територіях розташовано дев'ять логістичних центрів, що обслуговують транснаціональних гігантів Amazon і DPD, які є ключовими гравцями на ринку електронної комерції та доставки, і вісім із цих фірм мають спільну адресу в Варшаві, що свідчить про координовану присутність у центральноєвропейському секторі складської нерухомості, який став критично важливим у контексті розвитку ланцюгів постачання після пандемії COVID-19 та російського вторгнення в Україну.

Інвестиції у складську інфраструктуру можуть видаватися суто комерційними, однак у ширшому контексті вони дають китайському капіталу доступ до логістичних маршрутів, які з'єднують Європу з Азією, а також до даних про торговельні потоки, що саме по собі є цінним джерелом економічної розвідки. Водночас у Нідерландах китайський інвестор отримав 50 відсотків компанії Krasnapolsky Hotels & Restaurants Onroerend Goed, якій належить частина історичного готелю Grand Hotel Krasnapolsky з мішленівським рестораном навпроти королівського палацу, а також кілька житлових будівель у знаменитому кварталі червоних ліхтарів Амстердама, і це демонструє, що інвестиції SAFE охоплюють навіть такі культурно та історично значущі об'єкти, які є візитівками європейських столиць і приваблюють мільйони туристів.

Аналізуючи політичний контекст, необхідно згадати рішення Суду Європейського Союзу від 2022 року, яке обмежило публічний доступ до реєстрів бенефіціарних власників, і це стало значною перешкодою для розслідувачів, оскільки до цього журналісти та громадські організації могли вільно отримувати дані про кінцевих власників компаній, зареєстрованих у ЄС. На думку фахівців, це рішення значно ускладнило моніторинг подібних інвестицій, і тепер

навіть європейські регулятори мають обмежений доступ до інформації, що створює сприятливе середовище для прихованого володіння критичною інфраструктурою.

У підсумку, оприлюднені дані засвідчують, що китайський державний капітал під керівництвом SAFE сформував у Європі малопомітний, але активний портфель, який охоплює енергетику, цифрову інфраструктуру, транспорт, логістику та елітну нерухомість, і це не просто випадковий набір активів, а продумана стратегія розміщення капіталу в секторах, які є ключовими для європейського суверенітету та добробуту.

Відсутність єдиного реєстру та ускладнений доступ до офшорних структур створюють інформаційний вакуум, який необхідно заповнювати через реформи корпоративного законодавства на рівні ЄС, оскільки без цього будь-які публічні дискусії про економічну безпеку залишатимуться неповними та спекулятивними. Водночас реакція європейських інституцій має бути зваженою та диференційованою, оскільки жорсткі обмеження можуть відлякати не лише китайських, а й інших великих інвесторів, що призведе до зниження інвестиційної привабливості Європи в умовах глобальної конкуренції за капітал, тоді як надмірна поблажливість здатна призвести до стратегічної залежності в чутливих секторах, яка вже сьогодні викликає занепокоєння в Брюсселі та національних столицях.

Висновки:

- **Державне управління валютного контролю Китаю (SAFE)** протягом останніх 14 років системно накопичує частки в критичній європейській інфраструктурі – від газорозподільних мереж та вітрових електростанцій до оптоволоконних систем та логістичних центрів.
- **Інвестиційна стратегія SAFE є навмисно непрозорою:** ключові бенефіціари приховуються за ланцюгами компаній-оболонок, спільними директорами та номінальними акціонерами, що робить практично неможливим для європейської громадськості та регуляторів відстежити реального власника критичних активів.
- **Китайські інвестиції охоплюють не лише енергетику, а й чутливі об'єкти**, як-от офісні будівлі, що використовуються Єврокомісією та штаб-квартиру бельгійської поліції, що створює ризики економічної залежності, шпигунства та потенційного саботажу, на що неодноразово вказували європейські парламентарі та розвідки.
- **Рішення Суду ЄС 2022 року, яке обмежило публічний доступ до реєстрів бенефіціарних власників**, та відсутність вимог розкривати дані про компанії, що належать іноземним урядам в офшорних зонах, суттєво ускладнили викриття подібних схем та посилили загальноєвропейську тенденцію до корпоративної непрозорості.

Ключовим висновком розслідування є те, що прозорість є не просто технічною вимогою або бюрократичною формальністю, а фундаментальною умовою забезпечення європейської безпеки та суверенітету в умовах зростаючої геоекономічної конкуренції, де інструменти прихованого впливу стають такими ж важливими, як і традиційна військова потужність.

Зрештою, ця історія є нагадуванням про те, що в глобалізованому світі економічні зв'язки не завжди є нейтральними, і що за складними корпоративними структурами часто стоять державні інтереси, які можуть не збігатися з інтересами європейських громадян, тому пильність, прозорість та міжнародна співпраця між журналістами, регуляторами та політиками є запорукою того, що європейська інфраструктура залишатиметься під контролем тих, хто несе перед нею відповідальність.

Ваша думка важлива!

1. Як Україні посилити кіберстійкість фінансового сектору в умовах, коли найбільш передові моделі штучного інтелекту можуть використовуватися як для захисту, так і для здійснення масштабних кібератак?
2. Яким чином міжнародні фінансові організації та українські державні органи можуть ефективніше обмінюватися інформацією про недоброчесних підрядників, їхніх КБВ, афілійовані компанії та спроби обходу санкцій?
3. Яким чином Україна може одночасно підтримувати фінансову стійкість банківського сектору, стимулювати кредитування економіки та забезпечувати достатні бюджетні надходження в умовах війни?
4. На тлі євроінтеграційних прагнень України, які виклики постають перед українськими правоохоронними органами у контексті створення єдиної вертикалі боротьби з організованою злочинністю, сумісної зі стандартами Європолу, враховуючи при цьому специфічні ризики воєнного часу?
5. Які превентивні механізми мають бути впроваджені в Україні, щоб запобігти використанню ОЗГ новітніх хімічних технологій наркоторгівлі ?
6. Як Україна, яка гостро потребує зовнішніх інвестицій для відновлення інфраструктури, може збалансувати залучення іноземного капіталу з вимогами національної безпеки, особливо щодо об'єктів енергетики, цифрових мереж та транспортних коридорів, які є критичними для обороноздатності та економічної незалежності?

■ Контактуйте щодо цього документу з Міністерством фінансів України:

- **Email:** aml_bulletin@minfin.gov.ua
- **Поштова адреса:** Міністерство фінансів України, Україна, 04071, м. Київ, вул. Межигірська, 11
- **Ідентифікація контакту:** стосовно Методологічного Бюлетеня № МінФін-AML-2026-31

Бюлетень є аналітичною розробкою методологічної команди Департаменту антилегалізаційної політики Міністерства фінансів України, спрямованою на поширення кращих практик, дослідження новітніх типологій та глобальних регуляторних і правоохоронних тенденцій у сфері ПВК/ФТ/ФР. Видання призначене для підвищення інституційної спроможності всіх учасників AML системи України та сприяння ефективному управлінню ризиками ВК/ФТ/ФР з урахуванням міжнародних стандартів та актів права ЄС.

Щоб отримати доступ до інших Методологічних Бюлетенів – перейдіть за посиланням [офіційний веб-сайт Міністерства фінансів].